

ZADARSKI ISELJENICI U VENECIJI I BRATOVŠTINA SLAVENSKIH
DOSELJENIKA SV. JURJA I TRIPUNA
(od 1451. godine do kraja XVIII. stoljeća)

LOVORKA ČORALIĆ
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Zagreb

UDK: 949.75:325.25 "14-17"
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 6. IX. 1993.

U uvodnom dijelu rada autor ukratko prikazuje djelovanje i značaj bratovština u Veneciji, posebno ističući njihovu podjelu na profesionalne, nacionalne i devocijne. Prikazuje osnutak, djelovanje i kulturno značenje bratovštine doseljenika sa istočnojadranske obale sv. Jurja i Tripuna od njezinog osnivanja 1451. godine do početka XIX. stoljeća. Na osnovi izvorne arhivske građe iz arhiva iste bratovštine autor ukazuje na spominjanje i nazočnost zadarskih doseljenika u bratovštini. Slijedeći upravnu strukturu bratovštine od najviših do najnižih dužnosti, autor navodi sve Zadrane spomenute u izvorima, posebno se zadržavajući na onima koji su se isticali višegodišnjom nazočnošću na najistaknutijim dužnostima u bratovštini. Na kraju autor zaključuje da su Zadrani predstavljali, uz doseljenike sa bokokotorskog područja, te iz Splita i Sibenika, najučestalije spomenute doseljenike sa istočnog Jadrana, te da je njihova uloga u višestoljetnoj povijesti bratovštine od neprijepomog značaja.

U prošlom smo broju prikazali nazočnost i djelovanje zadarskih doseljenika u Veneciji u razdoblju od XIV. do XVIII. stoljeća. Nastojali smo, koliko je to bilo moguće na osnovi raspoloživog izvornog materijala i literature, ukazati na intenzitet i vremenski okvir doseljavanja, društvenu strukturu i zanimanja doseljenika, mjesta njihovog obitavanja, te njihov svakodnevni život u krugu obitelji, rodbine, prijatelja i poznanika, napose onih koji su također podrijetlom iz različitih dijelova istočnojadranske obale i unutrašnjosti. Kao poseban oblik spominjanja u izvorima prikazali smo i neželjene oblike nazočnosti Zadrana kao talaca, zatvorenika ili osuđenika, te kao posebno istaknutu cjelinu, ulogu zadarskih umjetnika, književnih stvaralaca i znanstvenika u kulturnom životu Venecije. Vjerski život i religioznost Zadrana, oblik njihove povezanosti i odnosa prema crkvenim ustanovama Venecije, ali i

rodnoga grada, te duhovne osobe zadarskoga podrijetla u Veneciji također su bili predmet našega istraživanja. Spomenuli smo pritom, ne ulazeći u pojedinosti, veze Zadrana sa bratovštinom doseljenika sa istočnojadranske obale sv. Jurja i Tripuna (*Scuola degli Schiavoni*), napose aspekt obnašanja istaknutih funkcija u upravi bratovštine, te legat zadarskih oporučitelja upućene bratovštini.¹

U ovom radu pokušat ćemo na osnovi istovjetne izvorne građe iz mletačkih arhiva (*Archivio di Stato di Venezia*, fond *Notarie testamenti*, *Archivio di Scuola Dalmata*, fond *Libri conti e spese*, *Capitolare della Veneranda Scuola Dalmata*, *Catastico della Scuola Dalmata*), proširiti u prošleme radu tek započetu problematiku nazočnosti i uključenosti Zadrana u bratovštinu sv. Jurja i Tripuna. Ukazat ćemo na intenzitet spominjanja Zadrana kao članova bratovštine, te napose ukazati na one Zadrane koji su tijekom prošlih stoljeća obnašali istaknute funkcije u njezinim upravnim tijelima.

1. Bratovštine u Veneciji

Bratovštine (*confraternitas*, *frataglie*, *scuole*) udruženja su vjernika koja su se još od ranoga srednjeg vijeka pojavljivala u različitim oblicima, pri čemu je najvažniji dio njihova rada bilo njegovanje pobožnosti, karitativne djelatnosti i socijalne zaštite vlastitih članova. Bratovštine su tijekom srednjeg i novoga vijeka nazočne u svim zapadnoeuropskim gradovima i predstavljale su, ovisno o svom karakteru i namjeni, važan oblik uključenja velikog dijela stanovništva u društveni život mjesta u kojem su djelovale. U Veneciji, gradu kojem se poradi svojih prirodnih obilježja i povijesnog nastanka ujedinjenjem niza odvojenih cjelina i zajednica nastalih na brojnim otočićima mletačke lagune, tijekom cjelokupnog povijesno-političkog unutarnjega razvoja kao jedan od osnovnih problema nametalo povezivanje i jedinstvenost svih pripadajućih dijelova, bratovštine su, kao udruženja rasprostranjena u svim dijelovima grada i na otocima mletačke lagune, predstavljale važan i nezaobilazan činitelj, kako integracije lokalnog stanovništva iz svih gradskih predjela, tako i sredstvo putem kojega je državna vlast mogla na siguran i bezbolan način pratiti, nadzirati i djelomično utjecati na socijalna kretanja, te u određene vidove javnog života uključiti najveći dio stanovništva - pučane (*popolo minuto*). Već od XII. stoljeća (1173. godine) mletačka je država dekretom dužda Sebastiana Ziani ustanovila službu od tri suca ili *Giustiziera* koji su kao organi državne uprave imali zadatak nadziranja i praćenja regularnosti osnivanja i rada bratovština, te su imali pravo i ovlasti zadirati i u njihove unutarnje poslove.²

Bratovštine u Veneciji dijelile su se po svom bogatstvu, društvenom ugledu i broju članova na Velike (*Scuole grandi*) i Male (*Scuole piccole*). U *Scuole grandi* ubrajale su se sljedeće bratovštine: s. *Marco*, s. *Rocco*, s. *Teodoro*, , s. *Giovanni Evangelista*, s. *Maria*

¹ L. ČORALIĆ, Zadrani u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. XXXV, Zadar 1993., str. 63-119.

² F.D. LANE, *Storia di Venezia*, Torino 1991., str. 123.

della Misericordia i s. *Maria della Carità*³. Osnovane još tijekom XIII. i XIV. stoljeća (izuzev Scuola grande s. Rocco koja je osnovana krajem XV. stoljeća), ove su bratovštine okupljale najveći broj članova (neke od njih, kao Scuola grande s. Marco i preko tisuću) te, zahvaljujući brojnim i imovnim mogućnostima istaknutim donatorima, posjedovale najviše dobara, pa su njihove mogućnosti odvajanja sredstava za karitativni rad i zbrinjavanje najugroženijih bratima bile najizrazitije, a njihove zgrade - sjedišta bratovština, kao i crkve u kojima su se nalazile njihove grobnice, kapele i oltari, svojim su slikarskim djelima ukrašavali onodobni najpoznatiji slikarski majstori Venecije (npr. Tintoretov ciklus u Scuola grande s. Rocco, djela istoga slikara u Scuola grande s. Marco, Tizianova djela u Scuola grande s. Maria della Carità, itd.).

Pored šest najznačajnijih i najpoznatijih "Velikih škola", u Veneciji je tijekom prošlih šest stoljeća (do pada Venecije i dolaska francuske uprave nakon koje je najveći dio bratovština ukinut), djelovalo mnogo malih bratovština (*Scuole piccole*), organiziranih na osnovi istovjetne profesionalne djelatnosti članova, s obzirom na njihovo etničko podrijetlo ili isključivo iz razloga štovanja određenoga sveca - zaštitnika. Najbrojnije članovima bile su bratovštine zaposlenih najvećim dijelom u mletačkom arsenalu - tada zasigurno jednom od najvećih vojno-industrijskih kompleksa na Sredozemlju. Ove su bratovštine obuhvaćale obrtnička zanimanja poput divodjelaca, graditelja brodova, izrađivača vesala, jedara, buradi i ostalih potrepština za brodove, kao i brojne zidare i ostale obrtnike uključene u građevinsko-tesarske djelatnosti. U ove bratovštine bili su uključeni i mnogobrojni doseljenici podrijetlom sa istočnojadranske obale, najčešće zaposleni u nekoj od navedenih obrtničkih djelatnosti. Brojem članova bile su istaknute i bratovštine ribara, krojača, obučara (u sklopu kojih su se kao posebna bratovština izdvajali obučari germanskoga podrijetla - *caleghari Tedeschi*), brijača, kožara, te mnogih drugih obrtničkih i uslužnih zanimanja⁴. Pored profesionalne

³ O Scuole grande postoji opsežna literatura. Usporedi samo najvažnija djela: *Memorie storico-artistice sull'arciconfraternita di s. Rocco*, Venezia, s. d.; G. TASSINI, *Iscrizioni dell'ex chiesa, convento e confraternita di s. Maria della Carità in Venezia*, Venezia 1877.; G. COMOLLI, *Cenni storici sull'origine della confraternita e Scuola del Carmine in Venezia*, Venezia 1904.; G. SCATTOLIN, *La Scuola Grande di San Teodoro a Venezia*, Venezia 1961.; A. NIERO, *La Scuola Grande dei Cammini*, Venezia 1963.; B. PULLAN, *Rich and poor in Renaissance Venice*, London 1963., str. 96-97.; A. MAZZUCATO, *La "Scuola Grande" et l'eglise de Saint Roch a Venise*, Venezia 1973.; R. MASCHIO, *Le Scuole grandi a Venezia, u: Storia della cultura Veneta*, sv. III/3, Vicenza 1981., str. 193-206.; M. CREVATO SELVAGGI, *La Scuola Grande di San Rocco a Venezia*, Venezia 1983.; C.L. DOVEGGIA, *Le grande scuole veneziane*, Venezia 1986.; G. SCARABELLO - P. MORACHIello, *Guida alla civiltà di Venezia*, Venezia 1987., str. 204-207.; E. CONCINA, *Venezia nel età moderna*, Venezia 1989., str. 82-85.; F.D. LANE, *Storia di Venezia*, str. 368-371.

⁴ O bratovštinama nastalim na osnovu profesionalne djelatnosti članstva usporedi: G. ZOMPINI, *Le arti che vanno per via nella città di Venezia*, Venezia 1785. (ristampa 1968.); *La Manegola dei calafati dell'arsenale di Venezia* (a cura di B. CECHETTI), Venezia 1882.; A. ALBERTI, *Le corporazioni d'arti e mestieri e la libertà del commercio*, Milano 1891.; C.A. LEVI, *Sopra alcune antiche scuole d'arti e mestieri scomparse o esistenti ancora in Venezia, Notizie storiche*, Venezia 1894.; *Capitolari delle Arti veneziane sottoposte alla Giustizia e poi alla Giustizia vecchia dalle origini al MCCCXXX* (a cura di G.

određenosti članova, kriterij za osnivanje bratovština bila je etnička pripadnost određenoga dijela stanovnika Venecije. Tako su albanski doseljenici bili uključeni u *Scuola s. Maurizio*, grčki u *Scuola s. Zorzi dei Greci*, dok su se doseljenici slavenskoga podrijetla okupljali u *Scuola dei SS. Giorgio e Trifone* ili *Scuola degli Schiavoni*⁵. Naposljetku, najveći dio mletačkih bratovština nastao je isključivo iz devocionih motiva odnosno iz razloga iskazivanja poštovanja i slavljenja određenog sveca zaštitnika u pojedinim mletačkim crkvama, te su u ove bratovštine bivali uključeni i članovi bez obzira na svoje etničko podrijetlo i profesionalnu djelatnost. U Veneciji je najviše devocionih bratovština bilo posvećeno Marijanskom kultu - štovanju Blažene Djevice Marije, te slavljenju Kristova imena ili Presvetoga Sakramenta⁶.

Osnovna uloga bratovština bila je, kako smo spomenuli, pomaganje siromašnih članova, izdvajanje sredstava za njihov pokop, te određivanje stanovite novčane svote za miraz siromašnim djevojkama prilikom njihove udaje ili stupanja u samostan. Svaka bratovština je imala svoje posebno ustrojstvo propisano statutom, koje je odobravao mletački Savjet desetorice (*Consiglio dei dieci*), magistratura ustanovljena 1309. godine u svrhu čuvanja državne sigurnosti. Status svake bratovštine sadržan je u knjizi zvanoj *Mariegola* (*mariegola* = *madre-regola*) u koju je bratovština unosila odluke svojih sjednica te naređenja državne vlasti. Posebno značajan i vidljiv oblik sudjelovanja bratovštine u javnom životu bilo je njihovo sudjelovanje u državnim i crkvenim svetkovinama, na kojima su one redovito sudjelovale ukrašene svojim simbolima i znakovima. Posebno su bile važne svetkovine

MONICOLO e F. BESTA), Roma 1896.-1914.; *Descrizione della Mariegola di s. Nicolò di Mendicoli in Venezia ossia Statuto dell'Arte dei pescatori* (a cura di L. MORENOS-DABALÀ), Venezia 1898.; E. CONCINA, *Le trionfante et invitissime armate venete (Le milize della Serenissima dal XVI al XVIII sec.)*, Venezia 1972 (poglavlje o bratovštini bombardiera), str. 97-114; P. ZAMPETTI, *Guida alle opere d'Arte della Scuola di s. Fantin*, Venezia 1973.; G. MARANGONI, *Le Associazioni di mestiere nella Repubblica Veneta*, Venezia 1974.; F. BRUNELLO, *Arti e mestieri a Venezia nel medioevo e nel Rinascimento*, Vicenza 1981.; S. GREMIGNA - A. PERISSA, *Scuole di arti mestieri e devozione a Venezia*, Venezia 1981.; *Mestieri e Arti a Venezia 1173-1806. Mostra documentaria 28.6.-29.9.1986.* (Archivio di Stato di Venezia), Venezia 1986.; *I mestieri della moda a Venezia (dal XIII al XVIII secolo)*. Katalog izložbe (Ala Napoleonica Museo Corer, Venezia giugno - settembre 1988.), Venezia 1988.

⁵ O bratovštinama doseljenika iz različitih dijelova Europe i svijeta u Veneciji usp. G. VELUDO, *Sulla colonia greca orientale stabilita in Venezia*, Venezia 1847.; G. PEROCCO - A. SALVADORI, *Civiltà di Venezia*, vol III (*Il Rinascimento*), Venezia 1976, str. 788-791.

⁶ Usporedi: *Brevi notizie storiche intorno alla confraternita e scuola grande della Beatissima Vergine del Rosario eretta appresso s.s. Giovanni e Paolo di Venezia*, Venezia 1783.; V. ALINARI, *Eglises et "scuole" de Venise*, Florence 1906.; C. JACINI, *Il viaggio del Po (traccia storico-estetica per la visita ai monumenti ed ai luoghi della Valle Padovana)*, vol VIII (Le città, parte V: Venezia), Milano 1964, str. 399-413; *Le scuole di Venezia* (a cura di T. PIGNATTI), Milano 1981.; M. GREGO, *Confraternite veneziane*, u: *Antiche corporazioni. L'opera e la fratelanza in lungo del lavoro e del contratto*, Ravenna 1981., str. 133-140.

Vjenčanja sa morem (Sposalitio del Mare na dan Uzašća Bl. Djevice Marije) te svetkovine prilikom dočeka ili primanja dužda i njegove supruge u članstvo pojedine bratovštine⁷.

Teško je reći koliko je bratovština tijekom prošlih stoljeća osnivano, trajalo i djelovalo u Veneciji. Godine 1501. kroničar Marin Sanudo je u svom dnevniku zabilježio da je na pogrebu kardinala Zena na Piazza s. Marco nazočilo 213 mletačkih bratovština⁸. Većina bratovština (oko 3/4) imala je manje od 250 članova, dok je svega nekoliko bratovština (npr. Scuole grandi s. Marco i s. Rocco) imalo više od tisuću bratima⁹.

Sveukupno uzevši, bratovštine Venecije odigrale su značajnu, za povijest ovoga grada nezaobilaznu ulogu u okupljanju širih društvenih slojeva koji su, izostavljeni iz drugih vidova javnoga života, uprave i vlasti rezervirane za mali broj mletačkih plemićkih obitelji, barem na ovaj način uspijevali steći mogućnost prividnog uključivanja i sudjelovanja u javnome gradskom životu. Pored toga, karitativno-humanitarni rad izražen u pomoći socijalno najugroženijim članovima, predstavljao je za većinu siromašnih, nezbrinutih, bolesnih i napuštenih stanovnika grada na lagunama, jedinu mogućnost njihovog preživljavanja. Naposlijetku, organiziranje bratovština s obzirom na etničku pripadnost i podrijetlo članova značilo je poseban oblik i mogućnost sastajanja, okupljanja i komunikacije doseljenika iz različitih dijelova Europe i Istoka (doseljenici sa područja Turskoga Carstva, Armenci, Perzijanci, itd.). Upravo ovaj tip bratovština, zasnovanih i održavanih na načelu podrijetla, bit će predmet našega istraživanja u kojem ćemo u narednim poglavljima razmotriti osnutak i tijek djelovanja bratovštine doseljenika sa istočnojadranske obale sv. Jurja i Tripuna, te ukazati na nazočnost i sudjelovanje zadarskih doseljenika u njenom višestoljetnom neprekinutom povijesnom trajanju.

2. Bratovština slavenskih doseljenika sv. Jurja i Tripuna

(*Scuola dei ss. Giorgio e Trifone, Scuola degli Schiavoni, Scuola Dalmata*)

Osnutak i povijesni razvoj

Bratovština slavenskih doseljenika sv. Jurja i Tripuna u Veneciji osnovana je 24. ožujka 1451. godine i službeno potvrđena odlukom mletačkog Vijeća deseterice 19. svibnja iste godine¹⁰. U prvom stoljeću po svom osnutku bratovština je imala sjedište u crkvi sv.

⁷ U mletačkim kronikama posebno dojmljivo je ostalo zabilježeno sudjelovanje mletačkih bratovština prilikom iskazivanja počasti duždu Lorenzu Tiepolu (1268.-1275.), zabilježeno u dnevniku mletačkog kroničara Martina da Canal (F.D. LANE, *Storia di Venezia*, str. 127-128).

⁸ G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, Venezia 1964., str. 14.

⁹ F.D. LANE, *Storia di Venezia*, str. 370-371.

¹⁰ V. ALINARI, *Eglises et "scuole" de Venise*, str. 121-128; A. CRONIA, *La conoscenza del Mondo Slavo in Italia*, Padova 1958., str. 69; G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 18-20; G. PEROCCO - A. SALVADORI, *Civiltà di Venezia*, vol III (*Il Rinascimento*), str. 788-791; *Le Scuole di Venezia* (a cura di T. PIGNATTI), str. 106-107; G. FEDALTO, *Stranieri a Venezia e a Padova*, u: *Storia della cultura Veneta*, sv. III/1 (*Dal primo Quattrocento al concilio di*

Ivana od Hrama (s. *Zuane del Templo* ili s. *Zuane di Furlani*) koja je nakon ukinuća reda Templara prešla u ruke vitezova sv. Ivana. Bratovština je u ovoj crkvi imala pravo na četiri grobnice i jedan oltar, a prioru samostana bili su dužni davati svake godine ne blagdan sv. Jurja četiri dukata, dva hljeba i jednu svijeću¹¹. Članovi bratovštine mogle su biti sve osobe podrijetlom sa istočnojadranske obale (*Dalmati di nascita*), pri čemu su glavninu članstva činili doseljenici podrijetlom sa mletačkih posjeda na istočnojadranskoj obali. Brojem članova, zastupljenošću u upravnim tijelima bratovštine, te visinom donacija podarenih bratovštini prednjačili su doseljenici sa bokokotorskoga područja, koji su i osnivači bratovštine, te po čijim je svecima - zaštitnicima grada Kotor, bratovština dobila i ime. Pored Kotorana, u bratovštini su se brojem članova isticali doseljenici iz dalmatinskih gradova Zadra, Šibenika, Splita, te sa srednjedalmatinskih otoka. Doseljenici iz ostalih, nemletačkih dijelova na području istočnojadranske obale i unutrašnjosti (slovenske zemlje, dio Istre, Primorje, Senj, unutrašnjost Hrvatske, Zagreb, Slavonija, Bosna, Cma Gora, Dubrovnik) također se katkada spominju kao članovi i donatori bratovštine, što svjedoči da je bila otvorena za sve doseljenike sa istočnojadranskoga prostora, iako su oni najčešće predstavljali tek neznatan i ulogom u upravnoj strukturi bratovštine manje istaknut dio ukupnoga članstva.

Bratovština je imala različite posjede u blizini svoga sjedišta. Tako npr. 1487. godine bilježimo kupnju jednog terena u blizini župne crkve s. Temità, a s vremenom su se oporučnim ostavštinama pojedinih članova donacije proširile i na druge dijelove predjela Castello (kuće i tereni u blizini dominikanske crkve), ali i izvan same Venecije (Piombino Dese, Motta)¹².

Godine 1464. bratovština je stekla značajno priznanje. Te godine joj je kardinal Bessarion, čije je sjedište bilo u benediktinskom samostanu na otoku s. Giorgio Maggiore nasuprot Venecije, dodijelio indulgenciju koja se odnosila na svetkovine sv. Jurja, Tijela Kristova, sv. Jerolima, sv. Tripuna i prvu nedjelju nakon Uzašća Blažene Djevice Marije¹³. Godine 1481. bratovština je stekla drugu indulgenciju. Dodijelio ju je Bertuccio Contarini, izvanredni izaslanik i zastupnik pape Siksta IV., a tom su se prilikom članovi bratovštine obvezali sudjelovati i pripomoći stanovnicima Rodosa, u to vrijeme opsjednutog od Turaka¹⁴. Godine 1502. bilježimo značajnu donaciju bratovštini kojom je mletački plemić i kapetan mletačkoga brodovlja na Peloponezu (Modon, Koron) Paolo Vallaresso¹⁵ poklonio

Trento, Vicenza 1980., str. 522-523; ISTI, *Stranieri a Venezia e a Padova 1550-1700, nav. dj.*, sv. IV/2 (*Il Seicento*), Vicenza 1984, str. 262.

¹¹N. LUKOVIĆ, Bratovština bokeljskih pomoraca sv. Đorđa i Tripuna u Mlecima, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, sv. VI, Kotor 1857., str. 34-35; G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 28-31.

¹²G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 21-22; S. GRAMIGNA - A. PERISSA, *Scuole di arti mestieri e devozioni a Venezia*, str. 39.

¹³G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 31-32.

¹⁴G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 32.

¹⁵Mletačka plemićka obitelj Vallaresso istaknuta je u povijesti Dalmacije i mletačkih posjeda u Istri. Paolo Vallaresso bio je guvernadur Dalmacije, a njegov brat Juraj potestat Zadra. Godine 1527. spominje

bratovštini relikviju sv. Jurja koja se do tada nalazila u Jeruzalemu i pripadala tamošnjem patrijarhu¹⁶. Iste godine novu indulgenciju bratovštini dodijelio je apostolski legat Angelo Leonini, biskup Tivolija. Indulgencija se posebno odnosila na oltar sv. Jurja (sub vocabulo Sancti Georgii constituto), a na osnovi indulgencije je vjernicima koji iskazuju štovanje ovom svecu podjeljivan oprost na dane već spomenutih zaštitnika crkve sv. Jurja, sv. Jerolima, sv. Tripuna, te sv. Ivana Krstitelja, kao i svake druge nedjelje u mjesecu¹⁷.

Kako su sporovi sa priorom crkve sv. Ivana od Hrama postali tijekom prve polovice XVI. stoljeća sve učestaliji, a brojnost članova i ekonomska moć bratovštine bivali većim, bratovština se odlučila na izgradnju vlastite crkve. Crkva je sagrađena 1551. godine u blizini navedene crkve sv. Ivana od Hrama na mjestu zvanom *Fondamenta di sant'Antonio*, neposredno uz *Fondamenta di Schiavoni*. Crkva je sagrađena u stilu visoke mletačke renesanse, a tvorac nacrtu bio je *Giovanni de Zan*, tada protomajstor mletačkoga arsenala¹⁸. U periodu prve polovice XVI. stoljeća nastao je i glasoviti ciklus slika mletačkoga majstora Vittora Carpaccia sa prizorima iz života sv. Jurja, sv. Tripuna, sv. Mateja i sv. Jeronima, koje su po izgradnji sjedišta bratovštine prenesene u njezin donji dio, gdje se i danas nalaze¹⁹. Sjedište bratovštine sastoji se, pored spomenutog donjeg dijela koji ima

se Zaharije Vallarezzo, kapetan Zadra. Jurjev sin Maffeo Vallarezzo istaknuti je nadbiskup Zadra 1450.-1495., a njegov brat Jacopo biskup je Kopra od 1493. do 1503. godine. Usp. C.F. BIANCHI, *Zara cristiana*, sv. I, Zara 1877., str. 55-56; L. JELIĆ, *Regestum litterarum zadarskog nadbiskupa Mafeja Vallarezza (1449. do 1496. god.)*, *Starine JAZU*, sv. 29, Zagreb 1898., str. 33-94; G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 10-11; T. RAUKAR - I. PETRICIOLI - F. ŠVELEC - Š. PERIČIĆ, *Zadar pod mletačkom upravom, Prošlost Zadra III*, Zadar 1987., str. 147, 150, 152-153, 171-174, 206, 295.

¹⁶N. LUKOVIĆ, *Bratovština bokejskih pomoraca*, str. 36; G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 9-10; S. GRAMIGNA - A. PERISSA, *Scuole di arti mestieri e devozioni di Venezia*, str. 38-39.

¹⁷G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 32-33.

¹⁸N. LUKOVIĆ, *Bratovština bokejskih pomoraca*, str. 36-37; G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 44-45.

¹⁹O Carpacciiovim slikarskim djelima u bratovštini sv. Jurja i Tripuna postoji opsežna literatura. Usporedi: A.M. ZANETTI, *Descrizione di tutte le pubbliche pitture della città di Venezia*, Venezia 1773 (ristampa 1980), str. 209; Comune di Venezia: *Elenco degli edifici monumentali e dei frammenti storici ed artistici della città di Venezia*, Venezia 1905., str. 44; L. VENTURI, *Le origini della pittura veneziana 1300-1500*, Venezia 1907, str. 314-316, 318; R. PALLUCHINI - G. PEROCCO, *I telari di Carpaccio nella Scuola di san Giorgio degli Schiavoni*, Venezia 1961; G. PIEMONTE, *Venezia vista dall'acqua. Guida del rii di Venezia e delle isole*, Venezia 1966., str. 34; P. ZAMPETTI, *Vittore Carpaccio*, Venezia 1966., str. 8, 17-18, 20-21, 30, 56, 70-75, 79, 93; *Le Scuole di Venezia* (a cura di T. PIGNATTI), str. 99-118; G. PEROCCO, *Guida alla scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone*, Trieste 1984.; S. GRAMIGNA - A. PERISSA, *Scuole di arti mestieri e devozione a Venezia*, str. 207; P. MARETTO, *La casa veneziana nella storia della città dalle origini all'Ottocento*, Venezia 1986., str. 256-257, 259; A. RIZZI, *Scultura estrema a Venezia*, Venezia 1987., str. 53, 173, 186, 196, 337; L. ZORZI, *Carpaccio e la rappesentazione di sant'Orsola*, Torino 1988., str. 19, 23, 36, 57, 62, 115, 125, 141, 145, 148, 155, 163, 170, 200; F.D. LANE, *Storia di Venezia*, str. 253.

isključivo crkvenu funkciju i unutar kojeg se nalazi sakristija i dio arhiva bratovštine, i od gornjeg dijela, odnosno prvoga kata, na kojem se nalazi prostorija zvana *albergo* (gostinjska soba), uobičajena za sve mletačke bratovštine. Albergo je služio za sastajanje članova i upravnog odbora bratovštine, te su se ovdje donosile najvažnije odluke koje su se ticale djelovanja bratovštine. Kao i prizemlje zgrade, i albergo je ukrašen slikama mletačkih majstora, a ovdje se nalazi i dio crkvenog pribora, znakova i simbola, te najveći dio arhiva bratovštine²⁰.

Nakon pada Mletačke Republike i dolaska pod francusku upravu sve mletačke bratovštine bile su ukinute, a njihova imovina konfiscirana. Godine 1806. *gastald* (*guardian grande*) bratovštine sv. Jurja i Tripuna Iseppo Zuanich zvan Bratine obratio se princu Eugenu Bonaparte pismenom predstavkom u kojoj mu je objasnio ciljeve osnivanja bratovštine te, budući da je bratovština *posljednji bedem Slavena u Veneciji* (*questo ultimo balluardo degli Schiavoni*), zamolio da se povuče dekret o prestanku rada bratovštine i zapljeni njezinih dobara i arhiva. Vrhovni ravnatelj državnih dobara rješenjem od 11. veljače 1807. godine opozvao je dekret o ukidanju bratovštine²¹ te je ona nastavila sa svojim djelovanjem koje se nije prekinulo do današnjeg dana. Ovaj dekret francuskih vlasti, kojim se bratovštini sv. Jurja i Tripuna dozvoljava djelovanje, izniman je i rijetko primjenjivan u francuskoj upravi na bivšem prostoru Mletačke Republike te dovoljno rječito govori o političkom značenju koje je ova bratovština imala u trenutku pada Republike, kao i interesima francuskih vlasti da odobravanjem njezinog daljnjeg rada stanovništvo Venecije slavenskog podrijetla prilikom učvršćivanja vlasti pridobiju na svoju stranu²².

3. Najvažniji izvori za proučavanje povijesti i djelovanja bratovštine

Zasigurno jedna od najvažnijih knjiga bratovštine je njezin Statut ili *Mariegola* koji pored svoje umjetničke vrijednosti²³, predstavlja temeljni dokument o nastanku, zadaćama i djelovanju bratovštine. *Mariegola* je potvrđena odlukom Vijeća desetorice 1455. godine i sadrži 53 osnovna kapitola ili članka (pisanih od IV. do LIII.) te 12 dodatnih koji predstavljaju

²⁰N. LUKOVIĆ, *Bratovština bokeljskih pomoraca*, str. 41-42; G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 46-51.

²¹N. LUKOVIĆ, *Bratovština bokeljskih pomoraca*, str. 37; G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 51-55.

²²Pored navedenih sinteza i pojedinačnih priloga, za prošlost bratovštine napose su značajni radovi objavljeni u publikaciji bratovštine koja pod nazivom *Scuola Dalmata dei ss. Giorgio e Trifone* izlazi u Veneciji (1/1966.-24/1991.).

²³Na koricama *Mariegole* nalazi se, izrađen u gotičkom stilu zlatarske umjetnosti, okrugli srebrni reljef u obliku ruže sa prikazom sv. Jurja koji ubija zmaja. Na naličju je lik sv. Jeronima na prijestolju. Povez knjige iz 1451. godine preuređen je 1745. godine, kada je knjizi dodana jedna minijatura sa prikazom Raspeća. Pojedine stranice *Mariegole* ukrašene su minijaturama, od kojih je jedna od najljepših minijatura na prvoj stranici sa prikazom Kristova relikvijara koji se običavao nositi prigodom procesija. Usp. N. LUKOVIĆ, *Bratovština bokeljskih pomoraca*, str. 42b.

odluke vijeća bratovštine, a nastali su u vremenu od 1456. do 1497. godine (pisani su od LIV. do LXVI. kapitola). Mariegola sadrži pravila o ciljevima bratovštine, molitvama i crkvenom bogoslužju, službama za pokoj mrtvih članova, načinu biranja i častima u bratovštini, te pravima i obvezama svakog člana bratovštine. U sklopu Mariegole nalazi se i odluka vijeća desetorice o osnutku bratovštine. Tekst Mariegole pisan je pučkim izričajem mletačkog dijalekta, kakvim su se običavali pisati statuti najvećega dijela onodobnih bratovština u Veneciji²⁴.

Pored Mariegole, ostale značajne knjige iz kojih saznajemo brojne podatke o djelovanju bratovštine i njezinim članovima, te koje su nam poslužile kao osnovna građa prilikom izrade ovog priloga su *Catastico della Scuola Dalmata* (dalje CSD) u kojem su sadržani podaci o posjedima bratovštine u Veneciji i njezinoj okolici, načinu njihova stjecanja (prijepis ili regeste kupoprodajnih i zakupnih ugovora), sporovima i pamicama koji su vođeni poradi ostavštine i nasljedstva nekih članova, novčanim potraživanjima bratovštine. U katastiku su doneseni i prijepisi ili regeste oporuka i inventara nekih istaknutih članova bratovštine koji su dio svojih dobara oporučno ostavili bratovštini, te prijepisi najvažnijih dokumenata (dekreti mletačke vlade o osnivanju bratovštine, papinske indulgencije, donacija Paola Vallaressa i slično).

Libri conti e spese della Scuola di san Zorzi et s. Triffon della Nation Dalmata (dalje LCS) knjige su koje sadrže podatke o djelovanju i poslovanju bratovštine tijekom svake tekuće godine. U sklopu svake knjige sadržana su sljedeća poglavlja: glavni prihodi bratovštine (*intrade generali della Scuola*); isplate (*esborso*); troškovi za svijeće (*spese de cere per la Scuola*); doprinosi svakog člana za svijeće i dobrovoljni prilozima (*scosso di luminarie et benintrade*); popis članova sahranjenih na trošak bratovštine (*sepelir di fratelli*); javni nameti (*gravezze pubbliche*); manji troškovi bratovštine (*spese minute per la Scuola*); troškovi za siromašne bratime (*dispensa a poveri*); troškovi za miraz ili pristupninu u samostan siromašnim djevojkama (*donzelle pagate*); troškovi za održavanje zgrade (*spese di palazzo*); različiti računi (*conto di cassa*) i ostalo (*memoriale*).

Naposljedku *Capitolar della Veneranda Scuola di S. Giorgio e Trifone della Nation Dalmata* (dalje Capitolar SD) sadrži popis svih članova koji u bratovštini obnašaju određene funkcije sa popisom svih dužnosti i datumima izbora novih dužnosnika. Obje posljednje spomenute knjige sadrže podatke od sredine XVII. stoljeća do najnovijega vremena, ali ćemo se u našem radu koristiti samo podacima iz knjiga do kraja XVIII. stoljeća.

²⁴G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, str. 17-20. Tekst Mariegole objavio je u navedenoj publikaciji *Scuola Dalmata* (dalje SD) u više nastavaka T. VALLERY: *La Mariegola, SD*, sv. VI/1973., str. 3-9; sv. VIII/1975., str. 3-9; sv. IX/1976., str. 3-13; *La fratemitade overo scuola in honore de misser San Zorzi et misser San Trifon* (dalje: *La fratemitade*), *SD*, sv. XVI/1983., str. 6-12.

4. Struktura dužnosti u bratovštini i uloga Zadrana u njihovome obnašanju do kraja XVIII. stoljeća

4/1. Gastald bratovštine (*guardian grande*)

Najvažniju dužnost među članovima tzv. *bancale* obnaša gastald ili *guardian grande*. Izbor pojedinih dužnosnika unutar vijeća, te tako i samog gastalda, obavljao se svake godine na skupštini bratovštine koja se redovito održavala zadnje nedjelje mjeseca lipnja. Dan uoči skupštine svi su članovi bili nazočni svetoj misi u crkvi s. *Zuane del Tempio* (od 1551. u vlastitoj crkvi bratovštine) a svečanu procesiju su predvodili dotadašnji gastald, vikar, pisar, te ostali dužnosnici bratovštine. Paljenjem svijeća i molitvama ispred oltara posvećenog sv. Jurju i Tripunu ovom se prilikom podsjećalo na zaštitnike bratovštine i iskazivala im se dostojna počast²⁵. Nakon izbora gastalda i ostalih dužnosnika bratovštine koji se obavio idućega dana, dužnosnici bratovštine koji su tijekom protekle godine obnašali određene funkcije u bratovštini bili su obvezani u roku od oko dvije sedmice (tj. do druge nedjelje mjeseca srpnja) dati pismeni uvid u svoj prošlogodišnji rad, te napose položiti račune o troškovima i prihodima bratovštine koji su učinjeni tijekom te godine²⁶. Ovom prilikom

²⁵Iako je u spomenutim radovima T. Valleryja objavljen cjelovit tekst Mariegole, poradi nedostupnosti publikacije *Scuola Dalmata* u hrvatskim bibliotekama i arhivima, ovdje ćemo prenijeti najvažnije odredbe koje se odnose na biranje i dužnosti najvažnijih dužnosnika u bratovštini: Capitolo VI (*De far el retor de questa nostra Scuola e i altri officiali*): Volemo et ordenemo che ogni anno in la domenega ultima del mese de zugno el se debia far capitolo general in el qual capitolo el se debia pronunciar el nostro rettor et governador de questa nostra scuola e tuti i altri officiali i quali volemo che i sia fati in questo modo: che el sabado avanti el se debia far dir una messa del spirito santo et che a questa messa sia el governador et tuti i altri officiali dela scuola i qual sempre debia star cum una candela in man impiexà in la nostra giesa de missier san Zuane del tempio: et ditta la dita messa el scrivani debia tuor la santa croxe in man et andar avanti in la nostra caxa de la scuola et missier lo governador et vicario debia andar dietro cum tuti i altri officiali et meterla croxe suxo al nostro altar et tute le candele impiexade atomo. E tuti debia dir una ave maria e un pater nostro devotamente e pregar Dio e la Verzene Maria et missier san Zorzi e san Trifon che li debia chieder gratia de far el meo che i savara e farà et là devotamente et senza mormoration debia fare il governador et un vichario et X (dieci) degani si come l'altissimo Dio li haverà ispiradi, i quali debia rezer questa nostra scuola per un ano. E volemo che questo ordine sempre sia oservado (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VII/1973., str. 5-6). Sličnu odredbu sadrži i kapitol broj LIV., pridodan 1456. godine (T. VALLERY, La fraternitate, SD, sv. XVI/1983., str. 7).

²⁶Capitolo IX (*Chel governador vecchio renda raxon al governador nuovo*): Ancora volemo chel governador vecchio con i soi compagni compido l'anno suo del so officio, sia tegnudi di render raxon al governador nuovo et ai suoi compagni, si de tute intrade, che serà stà in el dito so tempo et de le spexe fate et sguide nel tempo del so officio de tuto l'anno et ali diti officiali zoè missier lo governador et consegnar tuti bene et amexe et masarie de questa nostra scuola. E questo se intenda essere fato avanti chel passa la segunda domenega del mese de luio.

Capitolo X (*De reveeder le raxon del governador vecchio*): Volemo et ordenemo chel se debia veder et examinar tute le raxon del governador vecchio et se el se trovera partide de spexe fate contra la forma de i ordeni nostri volemo chel sia astreto el governador che haverà fato tal spexe cum i suoi

gastald kojem je istjecala dužnost održao je kratki govor kojim je predavao upravu nad bratovštinom novom gastalku, na što mu je ovaj također uzvraćao govorom u kojem se potvrđivalo primanje nove dužnosti²⁷. Obveze gastalka kao vodećeg dužnosnika sastojale su se u rukovodećoj ulozi prilikom pribivanja bogoslužju (kako redovitom tako i onom povodom smrti nekog od članova bratovštine ili prilikom blagdana i svetkovina zaštitnika bratovštine)²⁸, određivanju novčane svote za isplatu miraza ili pristupnine u samostan

compagni a restituir tuto quello i averanno spexo contra i ordini nostri (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VI/1973., str. 6).

²⁷Capitolo LI (*Del modo et tempo ch'el governador vecchio renda la scuola al governador nuovo et simel el scrivani cum i degani del mezo anno*): Cum zìò sia che a capitoli 6 el se consegna el far del nostro governador, vichario e suo compagni e nulla expressa mencion sia fata in questa nostra mariegola quando el governador vecchio debbia consignar la dita scuola el governador nuovo et suo compagni volemo et ordenemo et cussi in perpetuo se debbia observar l'ordine infrascritto per chè el ditto capitolo de l'ultima domenega del mexe de zugno, da poi leta questa nostra mariegola el se debbia chiamar el governador nuovo avanti el nostro altaret cum le croxe rexever quello et darli paxe per el nostro governador vecchio et dirli: "Missier, io ve consegno el governo de questa nostra scuola a vui et ai vostri compagni per un anno, pregando Dio et Misier san Zorzi e misier san Trifon ve lassi adempir tuti li ordeni anotadi in questa nostra mariegola, et lassarli la croxe nelle nostre man. E poi misier lo governador nuovo debbia far chiamar el vichario et tuti i compagni che son sta eleti con lui inanti dita elecion et tuti reseverli ala santa croxe, et misier lo governador vecchio debbia dir al ditto governador nuovo: "misier Vui vigneri qui ala nostra chaxa la segonda domenega del mexe del luio, che nui ve consigneremo tuti i beni et amixe et conti et denari sel ne serà questa zomo, et cussi volemo el sia observado che la dita segonda domenega de luio da poi la messa granda misier lo governador vecchio debbia vegnir dal ladi de soto dal governador nuovo et simel i altri officiali et in la chaxa nostra consignar tuti i beni et haver della dita nostra scuola et saldar i suoi conti in tuto soto pena de esser cazadi in perpetuo. I beni al capitolo VII el se consegna del far el nostro scrivani e i dò degani del mezo anno, volemo che i sia resevudi per el modo se fa el nostro governador et i altri et la segonda domenega del mexe de zener el ditto scrivani habia saldado i suoi conti et consegnar in el ditto zomo dela segonda domenega de zener el libro et tute scritture lui haverà in la man dela dita scuola et darli information de tute cosse a lui et ai degani del mezo anno et cussi sia observado in perpetuo (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. IX/1976., str. 11-12).

²⁸Capitolo XI (*De la messa del d'ordenato*): Volemo che ogni segonda domenega de zaschadun mexe sia de ordenado et che el governador, vichario, scrivani et compagni debbia vegnir ala nostra caxa de la nostra scuola a sa Zuane del Tempio et in chiexa de missier san Zuane del Tempio al nostro altar el se debbia dir una messa cantada cum tute le solenitate che misier lo prior son obligado segundo el tenor de l'arte nostra.

Capitolo XII (*De dir le messe per le anime de tutti i nostri fradelli morti*): ... E volemo chel sia sempre a le dite messe un mexe misier lo governador e la metade de i officiali, el altro mexe el vichario cum l'altra metade de i officiali. E compida serà la dita messa el prete cossi apparado cum i nostri ceri sui dopieri impiaxi avanti debbia andar sovra le nostre sepolture e far oracion salmizando et aspergendo l'acqua benedeta per le anime dei nostri fradelli e sorele morti. E questo ordine per algun modo non se possa demeter. (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VI/1973., str. 7-8).

Capitolo XXII (*De honorar le nostre feste zoè de missier san Zorzi e missier san Trifon*): Ancora volemo et ordenemo chel nostro governador cum tuti i suoi compagni debbia esser la vezilia de misier

siromašnim djevojkama kao i odobrenju sredstava za novčanu potporu najsiromašnijim članovima (napose pogrebni troškovi prilikom njihove sahrane)²⁹. Posljednjem ispraćaju pokojnog bratima gastald je morao redovito pribivati³⁰, a svakog bolesnog člana redovito posjećivati i novčano zbrinuti sredstvima bratovštine³¹. Gastald je vodio brigu i o ponašanju i moralu bratima te je, ukoliko je neki član svojim nedoličnim postupkom oskvnuo ugled bratovštine, imao pravo privremeno ga ili trajno udaljiti iz članstva³². Dužnost gastalda, kao i

san Zorzi al vespro in la giesia de missier san Zuane del tempio et a quel star devotamente et per lo simel el di de la festa in modo de andar in procession cum le candele in man impiaxe segondo bona usanza. Et per lo simel la vezilia et el di de misier san Trifon. Et per el simel tuti i nostri fradeli che se troverà esser in questa citade volemò che i debia venir ala nostra caxa e star a la procession et ala messa se a bon modo i posa star (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VIII/1975., str. 5-6).

²⁹Capitolo XIII (*De sepeilir i morti*): Ancora volemò che se algun nostro fradelo o sorela morisse in tanta povertade che non avesse de che sepeilirse, che el governador con i suo compagni el debia far sepeilir de i beni de la nostra scuola sel troverà (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VI/1973., str. 8).

³⁰Capitolo XV (*De acompagnar i morti, ala sepoltura*): Ancora volemò et ordenemo che quando algun nostro fradelo o sorela passerà de questa vita, che el governador debia mandar per i suoi compagni e far a saver ai nostri fradeli de questa nostra scuola che i debia venir a compagnar quello nostro fradelo over sorela ala sepoltura et debia andar el dito governador cum i suo compagni e nostri fradeli ala chaxa de quello nostro fradelo over sorela morto et quello over quella acompagnar al luogo dove el serà sepeilido e star là cum una candela in man impixà per cadaun infina che serà compido l'officio. Intendendo sempre che el ghe sia el nostro messier cum el penelo e cum la santa croxe ... (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VI/1973., str. 9).

³¹Capitolo XXI (*De sovegnir i poveri infirmi della nostra scuola*): Per che le opere dela misericordia è caxon dela salute dele anime, volemò et ordinemo che sel serà algun nostro fradelo over sorela de questa nostra scuola el qual sia infermo et sia in povertà, chel nostro governador cun i suo compagni sia tegnuo de visitar el dito infermo e sovegnir quello dei beni dela nostra scuola segondo come parerà alla mazor parte de loro (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VIII/1975., str. 5).

³²Capitolo XXIV (*De quelli che procurasse de desfar questa nostra scuola*): Ancora ordenemo che sel fosse algun fradelo over sorela che procurasse o desfar volesse questa scuola chel governador cum i suo compagni e i altri fradeli el debiano repreneur. E se quello over quella mendar non se volesse si habia Dio onniponente e misier san Zorzi e misier san Trifon contra de lui. Et ultra de questo sia perpetualmente fuora de questa benedeta scuola cazado e mai per algun tempo non possa essere retomado.

Capitolo XXV (*De quelli che fosse contra el stado de questa nostra republica*): Ancora volemò et ordenemo che sel fosse algun maledeto da Dio et da misier san Zorzi e misier san Trifon i quali fosse de questa nostra scuola et istrigadi dal spirito diabolico i qual volesse far tradimenti a questa alma citade de Viniexia over procurase cosa per la qual fosse de detrimento de questo stado o de missier lo doxe e del bon comun de Veniexia. Al tuto volemò che non sia de algun valor et anzi volemò che quello over quella che perpetrasse tal deliti e cose fosse contra l'honor de la signoria nostra quelli tal subito sia cazadi de questa nostra scuola e mai per nissun tempo possi esser ritomadi. Et ultra de zò volemò chel nostro governador el debia repreneur et che el governador over cadaun nostro fradelo che savesse tal manchamento et delitto sia tenuto solo delitto de sagramento farge denuncia a misier lo doxe over a quel officio che fosse i de bisogno (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VIII/1975., str. 6-8).

ostalnih izabраниh dužnosnika, trajala je jednu godinu. Nakon toga je moralo proći najmanje dvije godine da bi ista osoba ponovno mogla obnašati prethodnu dužnost. Kada je bio izabran na određenu dužnost, gastald i svaki drugi dužnosnik, morao je rečenu dužnost prihvatiti bez prigovora, te za to vrijeme nije mogao obnašati drugu dužnost u Velikom vijeću bratovštine³³. Ukoliko je zbog svojih vlastitih, potreba bratovštine ili same mletačke države, morao izbivati iz grada, tada je gastaldu, kao i svakom drugom dužnosniku, izdavano posebno odobrenje i dozvola³⁴. Starješina je zajedno s ostalim članovima uprave morao brižljivo nadzirati financijsko poslovanje bratovštine, te napose paziti da bez suglasnosti ostalih članova vijeća ne prekorači novčanu svotu od deset dukata³⁵. Značaj i dostojanstvo starješine posebno je morao poštivati svaki član bratovštine te je za one bratime koji su se nedolično ponašali prema gastaldu i njegovim suradnicima propisana stroga kazna koja je mogla završiti i trajnim isključenjem iz bratovštine³⁶. Dužnost gastalda posebno je dolazila do

³³Capitolo XXIX (*Che nessun official non possi essere refermato in officio ne eciam remesso da officio in quella medesima bancha ne alla seguente*): Perche el paro molto desonesto a voler dar fadige più a uno che a un altro volemo et ordenemo che quelli che son officiali zoè governador, vicario, scrivani, degani del mezo anno e degani de tuto l'anno che i debia compir tuto el suo officio zoè uno anno compido et non possi refudar come è dito de sovra et non se possa far algun in luogo del altro ne in officio uno del altro, nè remuover da officio a officio, ma debia compir el suo officio et da poi l'avera compido debia star ani 2 avanti el possi più esser fati in officio. Et se algun guardian over governador contrafarà a questo ordine, volemo chel sia cazado de questa scuola per anni 2 (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VIII/1975., str. 8-9).

³⁴Capitolo XXX (*De quelli officiali che andasse fuora de Venexia per suo facende*): Volemo et ordenemo che se algun de nostri fradeli che fosse official in questa nostra scuola o governador o altro officio et volesse andar fuora de Venexia per suo facende o per facende de la signoria nostra, volemo azochè la nostra non patisca senestro che i se debia dar piena licentia al ditto che volesse andar fuora et sia fato un altro in suo luogo (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VIII/1975., str. 9).

³⁵Capitolo XXXV (*De quello de die spender per el nostro governador*): Perchè el sia in memoria del nostro governador e compagni i quali hano a rezer et govar la nostra scuola, volemo et ordenemo che el ditto governador non possi nè debia spender di beni di questa nostra scuola de ducati X in suxo senza licencia del capitolo. E sel spenderà più de ducati X, tuto quello laserà spexo sia tenuto a restituir lui e i suo compagni over quelli che fosse stadi consentienti a far tal spexa (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. IX/1976., str. 5-6). Kasnije je ova odredba ponešto izmjenjena, te je novčana svota koju gastald nije smio prekoračiti iznosila 25 dukata: Capitolo LVIII (*Parte prexa nel capitolo piccolo ch'el vardian grandò colli suo compagni e proveditori nostri per auctorità che anno hauto dal capitolo general*): Conoscia che se per algun tempo la nostra scuola vegnisse avanzar qualche quantità de denari per qualunque se voia reservando quei dela fabrica, nui volemo e determenemo che de cetero nesun vardian grandò de la nostra scuola non possa tegnir più de ducati vinticinque apreso desi, li qual dei tegnir per spender ala zomata in le cose necessarie in essa scuola, el soprabondante sendsera se de meter in bancho con la condition e tuti modi sopra scriti (T. VALLERY, La fraternitade, str. 9).

³⁶Capitolo XXXVIII (*De honorar el nostro governador e suo compagni*): Ancora volemo et ordenemo che tuti i nostri fradeli sia tenuti de honorar el nostro governador et chadaun di suo compagni et sel fosse algun tanto temerario che inzuriasse el nostro ditto governador essendo in officio over facende

izražaja prigodom godišnje skupštine bratovštine, te različitih državnih i crkvenih blagdana i proslava kojima su pribivale sve mletačke bratovštine. Starješina je tada zajedno s ostalim najznačajnijim dužnosnicima bratovštine u svečanoj procesiji predvodio svoje članove, a njegova odjeća, korištena samo za prigode ovakvog karaktera, davala je njegovoj tituli posebnu važnost i dužno dostojanstvo.

Tijekom razdoblja od 1451. godine do kraja XVIII. stoljeća dužnost gastalka obnašalo je više doseljenika zadarskoga podrijetla. Njihov broj možda je pritom bio i veći, ali, budući da pored svakog gastalka nije redovito upisivano mjesto njegova podrijetla, bili smo prisiljeni izdvojiti samo one osobe za koje sa sigurnošću možemo tvrditi da su podrijetlom iz Zadra. Godine 1610. spominje se *Jerolim Matijin Simoniti*, prvi Zadrani koji je obnašao dužnost gastalka sv. Jurja i Tripuna. Sredinom i u drugoj polovici XVII. stoljeća još će nekoliko Zadrana učestalo obnašati ovu dužnost. Godine 1640. gastald je Zadrani *Zan Antonio Armadi* (ili *Armani*), dok je 1650. i 1654. godine ovo mjesto obnašao *Jerolim Andrijin. Gabrijel pok. Bernardina Mercanti* istaknuta je i često spominjana ličnost iz prošlosti bratovštine u drugoj polovici XVII. stoljeća. Pored mnogobrojnih drugih dužnosti u najvišim upravnim tijelima bratovštine, o kojima će nešto više riječi biti kasnije, Gabrijel je dužnost gastalka obnašao u nekoliko navrata i to, iznimno pravilima bratovštine, i po dvije godine za redom (1671.-1672., 1675., 1681.-1682. godine). Spomenuli smo Jerolima Andrijinog, gastalka 1650. i 1654. godine. Njegov sin *Andrija* također je u nekoliko navrata gastald (1672.-1674., 1680. godine), dok se njegov brat *Dominik* na istoj dužnosti spominje 1684. godine. Krajem XVIII. stoljeća (1693. godine) kao gastald se spominje *Šimun pok. Ivana Gazanović*, dok u XVIII. stoljeću na najvišoj dužnosti bilježimo svega dva Zadrana: *Marka Dominikovog* (1740. godine) i njegovog sina *Ivana* 1760. godine³⁷. Izuzev prve dvojice, svi ostali gastaldi bratovštine spominju se i u idućim poglavljima kao nositelji drugih važnih dužnosti u upravnim tijelima bratovštine.

4/2. Vikar (*Vicario*)

Dužnost vikara sljedeća je po važnosti u upravnim tijelima bratovštine. U Mariegoli nema posebnih dijelova koji se odnose na izbor i djelovanje vikara, ali se ono, kao i neke druge vodeće dužnosti u bratovštini (pisar, dekani) redovito spominje prilikom gotovo svih odredbi koje se odnose na gastalka, te koje smo spomenuli u prethodnom poglavlju. Vikar je prvi službenik bratovštine do gastalka, te ga u slučaju njegove odsutnosti zamjenjuje. Takva njegova uloga napose je vidljiva u već spomenutom članku br. XII kada se navodi da se ova

cose aptinenti ala nostra scuola et similmente cadaun di suo compagni, volemo chel sia amonido et sia scritto la monicion et se quello fosse tanto presuntuoso et ostinato che non acetasse tal amonicion cum humiltade over de nostro inzuriasse i prediti, volemo chel sia chazado de questa nostra scuola (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. IX/1976., str. 6-7).

³⁷Podaci o starješinama bratovštine sadržani su u svakom godištu knjige *Capitolare grande della Veneranda Scuola di S. Giorgio e Trifone della Nation Dalmata*. Jedinstven popis starješina od osnutka bratovštine do danas sadržan je u knjizi G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di S. Giorgio degli Schiavoni*, str. 233-236.

dva vodeća dužnosnika moraju iz mjeseca u mjesec smjenjivati prilikom pribivanja misama zadušnicama u spomen na pokojne bratime.

U svojstvu vikara bratovštine od Zadrana se prvi spominje 1648. godine *Jerolim Andrijin*, dok je njegov sin *Andrija* ovu dužnost obnašao 1654. godine. *Gabrijel Mercanti* spominje se kao vikar u dva navrata: 1649. i 1651. godine. Slijede tri Zadrana koji se u svojstvu vikara spominju svega jednom: *Dominik Jakovljević* (1672.), *Šimun Ivana Gazanović* (1683.) i *Antonio Brunetti* (1691.). Dvije godine za redom (1694.-1695. godine) obnaša dužnost vikara *Jerolim Dominikov*, dok je *Ivan Markov* ovu čast sredinom XVIII. stoljeća držao čak u tri navrata (1748., 1752.-1753. godine)³⁸. Naveli smo da se najveći dio ovih dužnosnika spominjao u svojstvu gastalda. Pri tomu treba primijetiti da, kao što to i Mareigola propisuje, nijedan od njih nije navedenu dužnost vikara obnašao nakon dužnosti gastalda, već prije toga, što je u skladu sa odredbom da se nakon izvršenja ove dužnosti nitko bez opravdanih razloga ne smije degradirati na niži položaj u upravnim tijelima bratovštine³⁹.

4/3. *Guardian di matin*

Posljednji od tri vodeća člana bratovštine (*bancalia*) je *guardian del matin*. Opis ove dužnosti ne nalazi se u osnovna 53 kapitola *Mareigole* nego je samo usputno spomenut u dodatnom kapitolu izglasanom 1488. godine (broj LVII)⁴⁰. Iako niti ova odredba ne sadrži iscrpan opis dužnosti vidljivo je da je ova funkcija predstavljala prvi stupanj do stjecanja dužnosti vikara. Primjetno je, naime, da se nakon isteka obnašanja ove dužnosti *guardian del matin* redovito iduće godine imenovao za vikara bratovštine. U svojstvu nositelja ove dužnosti bilježimo tijekom XVII. i XVIII. stoljeća nekoliko Zadrana. Godine 1633., te 1636.-1637. godina na ovoj se dužnosti spominje *Dominik Jurjev*, dok je *Gabriel Marcanti* ovu funkciju obnašao 1646. godine. Preostala tri Zadrana obnašala su dužnost *guardian del matin* u nekoliko navrata: *Dominik Jakovljević* 1671. i 1676. godine; *Šimun Ivana Gazanović* 1682. i 1690. godine, te *Ivan Markov* 1747. i 1751.-1752. godine. Primjetno je da je kod Zadrana koji su ovu dužnost obnašali više puta razmak između godina obnašanja ove

³⁸Ove i kasnije spomenute dužnosnike bratovštine navodimo prema odgovarajućim godištima istog izvora (*Capitolari SD*).

³⁹Capitolo XXVIII (*De non desgradar li officiali*): Per che in le fadige tuti sia partecipavoli volem che algun che sia stado oficial non possa essere più eletto in algun altro officio se non serà passado ani 2 da poi che el serà ussido del suo officio over chel haverà compido el so officio dito. E che per algun muodo non possa essere degradado ne fato in menor officio dito. E che per algun muodo non possa essere degradado ne fato in menor officio che quello che i serà stado (T. VALLERY, *SD*, sv. VIII/1975., str. 8).

⁴⁰Capitolo LVII (*Parte prexa in el capitulo piccolo, zoè misier lo governador e compagni con li nostri proveditor*): Conzosia che in la nostra scuola li nostri governadori over vardiani patisse molte fadige zoè le domenige e mercoiri e questo per esser despsenti chi per vechieza e chi per altra cason, habiamo previsto de far vardian dal matin, como e cusi volem che de cetero se debia far de anno in anno come se fano el resto de la bancha, el qual sie tegnudo deszaritar tal offiti over cura, come se solea aver el ditto over ditti governadori over vardiani nostri ... (T. VALLERY, *La fraternitate, SD*, sv. XVI/1983., str. 8)

dužnosti nešto veći. Kako su svi oni tijekom tih godina obnašali i druge istaknute dužnosti u bratovštini (gastaldi, vikari), očito je da za ovu dužnost nije postojalo neko posebno pravilo, ta de se mogla obnašati prije ili nakon bilo koje druge manje ili više značajne dužnosti u bankaliji bratovštine.

4/4. *Pisar (scrivan)*

Služba pisara nazočna je redovito u svim srednjovjekovnim bratovštinama, a njihova je dužnost izrečena samim imenom funkcije koju obnašaju. U bratovštini sv. Jurja i Tripuna pisari su se birali na isti način kao i dekani bratovštine. Izbor se vršio druge nedjelje u mjesecu prosincu, a tom prilikom se za ovu potrebu sastajala skupština ili kapitul bratovštine. Po svom izboru pisar je dobivao knjigu u koju je redovito bilježio sve odrebe bitne za djelovanje bratovštine tijekom godine svoga službovanja⁴¹. Pored toga, za pisara naše bratovštine bila je predviđena i posebna dužnost prilikom pribivanja svetoj misi dan uoči izbora gastalda i ostalih vodećih članova bratovštine. Tada je, kako piše u 6. članku Mariegole, pisar predvodio svečanu procesiju svih bratima te, ulazeći u crkvu, u ruci nosio veliki ophodni križ bratovštine.

Dužnost pisara bratovštine mogla se obnašati neograničen broj godina, te stoga na tom mjestu zatičemo nekoliko Zadrana koji se ovdje spominju tijekom više godina. Tako je *Dominik Jurjev* pisar bratovštine 1643., 1645. i 1646. godine, dok je *Josip Markov* ovu dužnost obnašao sredinom XVIII. stoljeća (1748.-1749., 1754. godine). Ostali Zadrani spominju se kao pisari bratovštine jednokratno, tj. svega tijekom jedne godine. I ovoga puta bilježimo primjere spominjanja članova iste obitelji u svojstvu nositelja iste dužnosti u bratovštini. Godine 1667. pisar je Zadrarin *Andrija Jakovljević*, 1675. godine njegov brat *Franjo*, dok se braća *Dominik* i *Andrija Jerolimovi* spominju u ovom svojstvu 1684., odnosno 1686. godine. Ostali Zadrani koji se spominju kao pisari bratovštine su: *Antonio Armani* (1634.); *Antonio* (1672.); *Juraj Gabrijela Mercanti* (1690.), te *Jakov*, sin *Andrije Stjepanovog* (1692.).

4/5. *Dekani (X degani di tutto anno)*

Dužnost dekana bratovštine nije, izuzev vremena njihovog biranja (7. članak Mariegole), pobliže objašnjena. Kako je ova dužnost nazočna u većini bratovština u Veneciji i Dalmaciji, a čije smo statute mogli koristiti kao komparativni materijal, možemo pretpostaviti da je u svima njima zadaća ovih dužnosnika bila sličnog karaktera. Izuzev u stanovitoj nejednakosti u broju članova (u nekim drugim bratovštinama biraju se samo četiri dekana), statute većine bratovština pripisuju dekanima ispunjavanje i obavljanje najvećega dijela odluka

⁴¹ Capitolo VII (*De far uno scrivan e do degani de mezo anno*): A ciò che sempre in questa Scuola el sia perpetua information de ogni ben, volemo et ordenemo che la segunda domenega del mexe de decembrio el se debia far capitulo e in quello pronunciar el scrivan e do degani, i qual debia star mesi 6 cum el governador nuovo et volemo che i sia eletti pro el muodo che se eleze el governador e tuti gli altri officiali in tuto e per tuto et senza alguna mormoratione.

Capitolo VIII (*De haver uno quaderno in el qual se debia tegrir i conti dela scuola*): Volemo che la Scuola debia aver 1 quaderno suxo el qual volemo che per man del nostro scrivan sia notado e scrite per questa nostra scuola tuto ordenamente (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VI/1973., str. 6).

skupštine bratovštine. Uobičajene dužnosti dekana stoga su prvenstveno usmjerene na brigu i nadzor nad crkvom, kapelom ili oltarom bratovštine, održavanje prostorija za okupljanje i sastajanje bratima, nabavu i, prigodom svečanih procesija, nošenje bratimskih stjegova, križeva i kandelabara, sakupljanje ulja za crkvene potrebe, te izravnu raspodjelu pomoći siromašnim bratimima ili njihovim kćerima prilikom udaje ili pristupanja u samostan. Tijekom XVII. i XVIII. stoljeća na ovoj dužnosti spomenut je veći broj Zadrana, pri čemu se u nekim godinama na ovoj dužnosti spominje i više njih. Pored toga, mnogi Zadrani obnašali su ovu dužnost nekoliko puta, često i u većim vremenskim razmacima između prvog i sljedećeg spominjanja na mjestu dekana. Naposljetku, primjetno je da su nositelji dužnosti dekana nerijetko pripadali istoj obitelji (otac i sin, braća).

Kronološkim redom nabrojiti ćemo sve Zadrane spomenute u svojstvu dekana bratovštine: *Dominik Jurjev* (1645., 1650., 1654., 1657.), *Andrija Jerolimov* (1652., 1657., 1659., 1661.), *Jakov Šimunov* (1653.), *Franjo Jerolimov* (1658., 1662.), *Andrija Jakovljević* (1666.), *Vicenzo pok. Ivana* (1681.), *Antonio Matejev* (1685.), *Dominik Jerolimov* (1689.), *Jakov Dominikov* (1690. 1699.), *Juraj Gabrijela Mercanti* (1692.), *Ivan Šimunov* (1693.), *Roko Dominikov* (1697.), *Jerolim Dominikov* (1698.), *Marko Jerolimov* (1698., 1699.), *Šimun Lainović* (1698.) i *Ivan Antonio Markov* (1741., 1750., 1755.).

4/6. Polugodišnji dekani (II degani di mezzo anno)

Podatke o približem značenju, svrsi i djelovanju dvojice dekana sa službom od svega pola godine nismo uspjeli pronaći u odgovarajućoj literaturi o našim i mletačkim bratovštinama. Možemo pretpostaviti da je ova služba, kako joj i samo ime i broj članova govori, predstavljala svojevrsnu zamjenu za nekog od ostalih, jednom godinom službe određenih dekana. Podaci o ovoj službi nisu sadržani za svako godište, što upućuje da se možda njihov izbor i nije obavljao redovito. U svojstvu ovih, najvjerojatnije samo pomoćnih dekana, susrećemo znatno manje Zadrana nego u prethodnoj službi. Dio njih spomenut je i prilikom obnašanja službe desetorice dekana (*Dominik Jurjev* /1635., 1639., 1651./, *Dominik Jerolimov* /1668., 1684./, *Ivan Antonije Markov* /1751./), dok se preostali spominju samo prilikom obnašanja službe pomoćnih dekana (*Gratoso Ivana Armani* /1635., 1637./, *Jerolim Andrijin* /1646., 1665./, *Gabrijel Mercanti* /1646., 1664./).

4/7. Sindici (III sindaci)

Služba sindika (nazvana u drugim bratovštinama i službom nuncija ili glasnika) sadržavala je obvezu obavješćivanja bratima o svim važnim događajima i odlukama vezanim uz djelovanje bratovštine. Sindici su tako, primjerice, imali zadatak obavijestiti sve članove o smrti nekog bratima, brinuti se i posjećivati bolesne članove te obavješćivati gastalde i ostale vodeće dužnosnike o vremenu održavanja sjednica. Ukratko rečeno - tri sindika bratovštine sv. Jurja i Tripuna morali su prenijeti bratimima sve odluke koje su se odnosile na rad bratovštine te paziti da se o vremenu održavanja svakog okupljanja članova pojedinih upravnih tijela pravodobno obavijeste svi koji su se u njima nalazili.

Zadrane spomenute u svojstvu sindika ne susrećemo u tako velikom broju kao u primjeru službe desetorice dekana, ali je on i pored toga primjetan, te predstavlja još jedan značajan pokazatelj uključenosti zadarskih doseljenika u vodstvo bratovštine. Kao i u

prethodnim primjerima, u svojstvu sindika u najvećem broju susrećemo gotovo istovjetne osobe koje su se tijekom svoga članstva i uključenosti u skupštinu iz godine u godinu smjenjivali na različitim vodećim mjestima upravnih tijela bratovštine.

Kronološkim redom se kao sindici spominju sljedeći Zadrani: *Jerolim Andrijin* (1667., 1661.), *Andrija Jakovljević* (1659.), *Andrija Jerolimov* (1662., 1667.-1668., 1677.-1679., 1684.), *Gabrijel Mercanti* (1667., 1671., 1675., 1687., 1690.), *Dominik Jerolimov* (1670., 1674., 1680., 1689., 1690.), *Dominik Jakovljević* (1683.), *Juraj Gabrijela Mercanti* (1689., 1695.), *Ivan Andrijin* ((1690.)), *Jerolim Dominikov* (1693.), *Jakov, sin Ivana Stjepanovog* (1693.), *Marko Dominikov* (1699.), *Stjepan* (1699.), *Marko Dominikov* (1742., 1745.) i *Ivan Antonio Markov* (1742., 1755., 1759., 1762., 1764., 1766., 1768., 1770., 1777.).

4/8. Odbor dvanaestorice (*XII di nazion*)

O slijedećoj dužnosti u bratovštini pod nazivom *XII di nazion* također ne zatičemo nikakve podatke u Statutu bratovštine. Riječ je, najvjerojatnije, kako i samo ime kaže, o izabranim članovima koji su kao odbor predstavljali bratovštinu s obzirom na njezin etnički element odnosno podrijetlo najvećega broja njezinih pripadnika. Stoga sa velikom vjerojatnošću možemo pretpostaviti da se u svojstvu ovih dužnosnika redovito spominju doseljenici isključivo slavenskog podrijetla odnosno da to ne mogu biti oni bratimi koji su ovdje prispjeli preko rodbinskih ili nekih drugih veza. Zadrani spomenuti kao nositelji ove dužnosti najvećim su dijelom već spomenuti prilikom obnašanja drugih funkcija u bratovštini, a u svojstvu jednog od ove dvanaestorice neki se spominju i nekoliko puta.

Zadrani spomenuti u odboru dvanaestorice kronološkim redom: *Ivan Antonio Armani* (1637.), *Jerolim Andrijin* (1651., 1653.), *Gabrijel Mercanti* (1651., 1662., 1682., 1687.), *Andrija Jerolimov* (1652., 1678.), *Jakov, sin Šimuna Andrijinog* (1655., 1658.), *Dominik Jakovljević* (1673.), *Andrija Jakovljević* (1695.), *Josip Markov* (1743.) i *Ivan Antonio Markov* (1746.).

Katkada se u knjigama bratovštine članovi odbora dvanaestorice ne navode svojim punim imenom i u punom sastavu nego samo kao odbor osmorice (*VIII di XII di nazion*). U ovom svojstvu, kao članovi ovog knjeg odbora dvanaestorice, spominju se trojica Zadrana: *Gabriel Mercanti* (1686.), *Antonio Matijin* (1688.) i *Ivan Markov* (1761., 1766.).

Naposlijetku, članovi odbora dvanaestorice spominju se i pod još jednim nazivom. Ukoliko je član odbora na ovu dužnost izabran navedene godine, njegov se status smatra "novim", te se cjelokupan odbor katkada naziva "dvanaestorica novih" (*XII nuovi*). U ovom svojstvu zatičemo kao nove članove odbora Zadrane *Gabriela Mercanti* (1665., 1673.), *Ivana Antonija Markovog* (1775., 1756.-1761., 1764.-1765., 1767., 1774.) te njegovog brata *Josipa Markovog* (1760.).

Ukoliko je dužnost prenošena sa jedne na dio iduće godine, tada se član odbora naziva "stari", a cjelokupan odbor "dvanaestorica starih" (*XII vecchi*). Od Zadrana ovdje se spominju *Gabriel Mercanti* (1691.), *Jerolim Dominikov* (1691.) te *Ivan Antonio Markov* (1750.).

4/9. Mirovni suci (Il sopra lite)

Nesuglasice i sporove između bratima rješavala su dva suca koji su se, kao i svi ostali dužnosnici, birali prilikom glavne godišnje skupštine bratovštine. Za većinu ovih sudaca, na žalost, nisu uz prezimena upisana mjesta njihova podrijetla, te tako možemo iznijeti podatke samo za one za koje sa sigurnošću možemo utvrditi da su zadarski doseljenici. Trojica Zadrana ovu su dužnost obnašali samo jednom: *Dominik Jurjev* (1645.); *Jakov Šimunov* (1654.) i *Šimun Ivanov* (1675. godine). Ostali Zadrani, koji se kao i ovi prethodno spomenuti također spominju na gotovo svim dužnostima u uparnim tijelima bratovštine, dužnost sudaca su obnašali u dva navrata. Riječ je o *Jerolimu Andriinom* (1653., 1656.) i *Gabrijelu Mercanti* (1680., 1688. godine).

4/10. Suci nadležni za gradnje i radove (Il sopra fabriche)

Kao i u prethodnoj dužnosti sudaca nadležnih za sporove bratima, i dužnost nadzornika različitih radova ili gradnji vezanih uz bratovštinu, obnašale su svega dvije osobe. Od Zadrana se na ovoj dužnosti spominju *Jerolim Andrijin* (1646.), *Gabrijel Mercanti* (1685.), te *Dominik Nikolin* (1686. godine). Prva dvojica spomenutih također su, kao što smo vidjeli, obnašali i dužnost mirovnih sudaca bratovštine.

4/11. Skupština bratovštine (Capitolo grande)

Veliko vijeće (*capitolo grande*) glavno je predstavničko tijelo bratovštine koje je predstavljalo njezine članove i sastajalo se prilikom odlučivanja i donešenja odredbi važnih za njezino djelovanje. Na godišnjoj skupštini članova velikog vijeća, zadnje nedjelje mjeseca lipnja, iz njezinih su se članova birali dužnosnici svih upravnih tijela bratovštine. Vijeće je brojilo oko 200 članova, ovisno o pojedinim godinama, od čega je 35 osoba obnašalo neke od navedenih dužnosti u upravnim odborima bratovštine. Kada je riječ o Zadranima spomenutim u velikom vijeću bratovštine, spomenuti ćemo samo one koji nisu prilikom razmatranja u prethodnim poglavljima već navedeni kao dužnosnici neke od funkcija u bratovštini, te čije se članstvo u velikom vijeću iste godine stoga i podrazumijevalo. Kao i u prethodnim primjerima, podaci za sudjelovanje Zadrana u velikom vijeću bratovštine cjelovitiji su za period od sredine XVII. stoljeća do 1700. godine, te od 1740. do 1778. godine. Za period od 1700. do 1740. godine podaci su rjeđi, budući da su nam knjige bratovštine za neke od godina ovog perioda bile nedostupne ili (u nekim slučajevima) nisu niti sačuvane.

Zadarani spomenuti kao članovi velikog vijeća bratovštine (abecednim redom): *Alesandro*, sin *Ivana Antonio Armani* (1636., 1637., 1640.), *Andrija Jakovljević* (1671., 1675., 1683.), *Andrija Jerolimov* (1657., 1672., 1685., 1688., 1689., 1693., 1694., 1698.), *Andrija Mercanti* (1641.), *Antonio Jerolimov* (1690.), *Antonio Ivana Brunetti* (1690.), *Dominik Jakovljević* (1677., 1678.), *Dominik Jerolimov* (1679., 1686., 1688.), *Dominik Jurjev* (1640., 1644., 1648., 1652., 1656.), *Dominik Markov* (1740.-1773.), *Franjo Erbarić* (1648.), *Franjo Fanfogna* (1693., 1695., 1696.), *Franjo Jakovljević* (1661.), *Franjo Jerolimov* (1659.), *Gabrijel Bernardina Mercanti* (1650., 1657., 1661., 1670., 1674., 1680., 1686., 1689.), *Gratioso Armani* (1640.), *Ivan Antonio Armani* (1640., 1641.), *Ivan Markov* (1740.-1778.), *Ivan Antonio Markov* (1740.- 1778.), *Ivan Šimunov* (1694.), *Jakov Andrije Stjepana* (1693.), *Jakov Dominikov* (1692.), *Jakov Šimunov* (1658.), *Jerolim Andrije* (1641.), *Jerolim*

Dominkov (1696.), Josip Dominkov (1740.), Josip Markov (1742.-1760.), Juraj Marchetto (1693.), Juraj Šimunov (1676.), Marko Dominikov (1741.-1758.), Nikola Gazinović (1695.), Roko Dominikov (I.) (1698), Roko Dominikov (II.) (1740.-1749.), Stjepan Ivanov (1698.), Stjepan Perić (1693.) i Šimun Ivanov (1673., 1676., 1678., 1679., 1691., 1692., 1693.).

4/12. Ostali članovi bratovštine

Pored do sada navednih Zadrana, redovito članova njezinog vijeća ili nositelja određenih funkcija u upravnim tijelima bratovštine, a čije se članstvo u bratovštini podrazumijeva, nabrojiti ćemo i preostale članove bratovštine spomenute u knjizi bratovštine pod nazivom Libri conti e spese. Na žalost, za cjelokupan period našega istraživanja nemamo potpune podatke o članstvu bratovštine, ponajviše poradi činjenice da knjige nisu u svim razdobljima vođene na jednak način, te da su u ponekim knjigama ovi podaci skraćeni, izostavljeni, a knjige nisu za svako od istraživanih razdoblja sačuvane. Stoga ćemo pregled Zadrana u bratovštini ograničiti na period od 1650. do 1739. godine, za koje razdoblje imamo cjelovitije sačuvan izvorni materijal. Članovi bratovštine svi su doseljenici sa istočnojadranske obale i iz unutrašnjosti, bez obzira na to je li njihovo podrijetlo vezano uz kraj koji se nalazi pod mletačkom, austrijskom ili ugarskom vlašću. Najveći dio članova bratovštine ipak pripada doseljenicima sa područja mletačkog dominija na istočnom Jadranu, dok su ostali pripadnici bratovštine članstvo stekli na osnovi istovjetnog vjerskog i etničkog podrijetla većine doseljenika, te na osnovi brakova ili rodbinskih veza sa nekim od punopravnih članova bratovštine. U članove bratovštine ubrajali su se i muškarci i žene, pri čemu je za primanje žena (sorelle) postojala posebna odredba Statuta. Ovom odredbom dozvoljen je ravnopravan pristup ženama bratovštini, uz obvezu plaćanja pristupnine od 16 solida, te tri ire kao priloga za različite potrebe bratovštine. Pripadajući bratovštini, žene su morale izmoliti deset molitava "Oče naš" i "Zadravo Marijo" za spas duša pokojne braće i sestara⁴².

⁴²Capitolo XLVIII (*Dele done le qual vorà intrar in la nostra scuola e quello le diè pagar per haber el suo pan de la nostra festa de misier San Zorzi e quello le sum obligade*): Per che el sum molte done de nostra nacion le qual per sua devocion son intrade in questa nostra scuola et anchor quele che de cetero i vorano intrar et vora de zo, non sia stato fato in questa nostra mariegola alguna mencion del modo de se à oserver nel receiver de quella ne eciam quello le sia obligade. Et per bon e de necessità far menzion expressa acciò che el nostro governador presente et che per i tempi serà cum i suo compagni, non possi radeogar ma oserver questo ordine el qual in pien capitolo adì 28 decembro 1454 è stado prexo.

Prima volemò et ordenemo che tute done de nostra nacion le qual sum al presente in questa nostra scuola et fraternitate et cussi quelle che de cetero vorà intrar ch'ala festa de misier san Zorzi le sia tignude de vignir ala caixa de la nostra scuola a san Zuane del tempio e tuor el suo pan e pagar soldi 16 per quele e domandar quanti fradeli e quante sorele sum passadi de questa vita in quel anno et per cadaun de nostri fradeli et sorele defunti dir 10 pater nostri e 10 ave marie per le anime di quelli. E se non i dirà, le tre prime lemosine che le farà, volemò che le sia per le anime de quelli. E tute quelle che da mo avanti vorà intrar in questa nostra scuola diebia pagar lire tre per suvencion dela scuola et dei poveri per cadauna et soldi 16 per el suo pan. E quello governador et compagni che contrafara a questo ordine sia tegnudo da pagar de sua borsa propria. E sempre sia leto questo capitolo accio

Od Zadrana koji se navode kao članovi bratovštine, a nisu tijekom navedene godine obnašali nikakvu dužnost u vijeću i upravnim odborima bratovštine, te ih stoga nismo do sada imali prilike spomenuti, u knjigama se spominju sljedeće osobe (abecednim redom): Adam Šimunov (1654.), *Avise Julija Rochini* (1668.), *Andrija Jakovljević* (1670.), *Andrija Jerolimov (I.)* (1655., 1660., 1668.), *Andrija Jerolimov (II.)* (1701., 1702.), *Andrija Stoffi* (1683.), *Antonio Fanfogna* (1691., 1695., 1697.), *Antonio Matijin* (1683.), *Anzola Zuatic* (1654., 1655.), *Anzolo Ivana Batiste* (1735.), *Bernardin Mercanti* (1672.), *Bortolo* (1661.), *Dominik Jakovljević* (1682.), *Dominik Jerolimov* (1673.), *Gabriel Bernardin Mercanti* (1660.), *Franjo Fanfogna* (1691., 1697.), *Franjo Ivanov Macedonia* (1691.), *Franjo Jerolimov* (1661., 1662.), *Francesca Camaruti* (1668., 1670., 1671., 1672., 1673.), *Franceschina Josipova* (1663.), *Grgur Ventura* (1668., 1670., 1671., 1673., 1675.), *Helena* (1663.), *Ivan Marka Dominikovog* (1733., 1734., 1735.), svećenik *Ivan Smolian* (1656., 1657.), *Ivan Stoffi* (1689.), *Ivan Šimunov* (1672., 1690.), *Jakov, sin Andrije Stoffi* (1690.), *Jakov Dominika* (1695.), *Jakov, sin Ivana Antonio* (1689.), *Jakov Šimunov* (1657.), *Jerolim Andrijin* (1660.), *Jerolim pokojnog Dominika* (1697., 1699., 1701., 1702.), *Juraj Dominikov* (1678.), *Juraj Gabrijela Mercanti* (1690., 1693.), kapetan *Juraj Rašković* (1691.), *Juraj Šimuna Martinovog* (1693.), *Kasandra Dominikova* (1696.), *Katarina Drašković* (1663.), *Katarina Jerolima Dominikovog* (1736.), *Katarina Strakošić* (1668., 1670., 1671., 1672., 1673.), *Laura Ducaini* (1654., 1655., 1661.), *Lorenzo Folgosi* (1689.), *Madalena Nikole* (1660.), *Margareta pokojnog Andrije Stoffi* (1693.), *Marja pokojnog Matije* (1675., 1678.), *Marja Petra Macedonia* (1743.), *Marko pokojnog Dominika* (1697., 1702., 1703., 1723., 1733.), *Matija Vio* (1742.), *Mihael Jurjev* (1683.), *Nikola Šimunov* (1690.), *Orseta Jakova Andrijinog* (1670.), *Pasqualin Dominika Braziletti* (1677., 1684., 1693.), *Roko pokojnog Dominika* (1695., 1699., 1723.), *Stjepan pokojnog Ivana Perić* (1691., 1693., 1701., 1702.), *Šimun Ivanov* (1668.), *Šimun Ivana Gazanovića* (1693.), *Šimun Nikole Carponese* (1691.), *Vicenzo Martina Mariani* (1691.) i *Vicenzo Matije Mariani* (1691.).⁴³

5. Karitativna djelatnost bratovštine

Jedna od osnovnih i najvažnijih zadaća svake bratovštine je njezina briga za siromašne, bolesne ili napuštene članove. Osiguranje sredstava za liječničku pomoć bolesnima, kao i najosnovnijih životnih sredstava za podmirenje potreba najsiromašnijima, preuzimala je na sebe sama bratovština. Sredstva su se prikupljala obveznim i dobrotvornim prilozima svakoga člana⁴⁴, a njihovu raspodjelu nadgledali su, pored gastalka bratovštine, i

che nissun governador et compagni sia di tal posixon insiarte e sempre sia fato noto questo ordine ale dite done (T. VALLERY, *Il primo Statuto*, SD. sv. IX/1976., str. 10).

⁴³LCS (navedene godine uz svakog člana).

⁴⁴Capitolo XVII (*De quello che se die pagar per intrada della scuola*): Accio che le opere dela caritade fatte per lo sovegnimento di poveri possa per opere essere adempide cum l'aiutario del onnipotente Dio e di li beati martiri missier san Zorzi e san Trifon in honor di qual questa benedeta scuola e ordenada, volemo che quando alguna persona voia intrar in questa nostra scuola che li debia dar per

njegov zamjenik, te sindici i dekani bratovštine⁴⁵. U opisu osnovnih dužnosti gastalda, vikara, dekana, te ostalih članova bratovštine spomenuli smo odredbe u kojima se kao jedna od njihovih najvažnijih zadaća ističe obveza obilaženja i zbrinjavanja siromašnih i bolesnih članova. Zanimljivo je pritom spomenuti da su se dužnosnici bratovštine brinuli i za bratime koji su se nalazili i u mletačkom zatvoru. Ukoliko neki od članova bratovštine premine u zatvoru, tada se bratovština, vođena milosrđem prema svakom članu svoje zajednice, pa tako i prema onima koji su svojim ponašanjem zgriješili, mora pobrinuti za njegov pokop. Grob takvog bratima neće se nalaziti u sklopu ostalih grobnica bratovštine nego je mjesto njihova pokopa posebno određena grobnica ispod portika zgrade⁴⁶.

Prva karitativna dužnost bila je pomoć i zbrinjavanje siromašnih bratima. Stoga se svake godine određivala točno određena svota u visini 120 solida (10 solida mjesečno) koja se svakoga mjeseca isplaćivala najsiromašnijim bratimima i sestrama bratovštine⁴⁷. Popis

sovention di poveri e per intrada de quella gratia che Dio li averà prestada zioè quello che a lui parerà et che sia zusto e honesto crezando che Dio li renda per uno et poi vita eterna (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VIII/1975., str. 4).

⁴⁵Pored redovitih doprinosa svakog bratima, sredstva za zbrinjavanje siromašnih članova stjecala su se i na osnovi oporučnih ostavština članova bratovštine. U oporukama zadarskih doseljenika nalazimo stoga niz odredbi kojima se određena novčana svota ili poneki upotrební predmet iz oporučiteljeve pokretne imovine ostavlja za karitativne potrebe bratovštine. O tome smo pisali u spomenutom radu Zadrani u Veneciji, te se ovdje nećemo zadržavati na ovom aspektu povezanosti Zadrana sa bratovštinom sv. Jurja i Tripuna.

⁴⁶Capitolo XXXVII (*De quelli che muor in prexon de nostra nacion*): Perchè in la nostra gracia dada per el magnifico conseio de diexe infra le altre cose el se contien che el muor molti poveri in carzere de fame e da gran necessitade de nostra nacion et perchè misier domenedio padre nostro dice nel santo evangelio che el di del juicio el farà la examinacion dele sette opere de la misericordia et quelli che serano stadi negligenti a far tal opere serano condenadi ne le pene infernal. Et perchè l'altissimo Dio e misier san Zorzi e misier san Trifon preghi l'altissimo nostro padre che ne scampi da tal iudicio et condanacion, volemo et ordenemo che questa santissima opera dela misericordia che vuol che i poveri siano sovegnudi et i morti siano sepulti che se algun de nostra nacion morira in prexon de necessitade et sia posto soto el portego de palazon ch'el nostro governador con i suo compagni sia tenuti de far sepelir quelli tal azzo che Dio ne renda cento per uno et poi vita eterna. Intendendo chel predito over la predita anima de questa nostra scuola benedeta (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. IX/1976., str. 6).

⁴⁷Capitolo LXV, 1487. (*Adi XXIV zugno, in tempo de missier Zorzi samiter vardian con li soi compagni*): Stando questa nostra scuola fata e dedicata in beneficio dela nacion nostra dalmatina e per achrser le devozion de le persone e augmentar questa nostra scuola. Vedendo che molti e molti povereti de questa nostra sono in potenti e in extrema necessitá che vivono miserandamente. Et impero le cosa pia a farli qualche provision in subvegnir quelli secondo la possibilita de questa nostra scuola, a zio che le orazion loro et pei loro pregi misier domenedio, san Zorzi, san Jeronimo e san Trifon mantegna e augmenti de ben in meglio questa nostra scuola e fraternitade. Et impero landera parte che da mo avanti in questa nostra scuola sia poveri numero XXIV, computando in questo numero li oto poveri che se haveva per avanti, li quali poveri vintiquattro siano eleti de quelli se atrovano aver fato el debito suo ala scuola secondo la sua possibilitade. Et li oto poveri debiano haver soldi diexe al mexe per

osoba koje su na ovakav način zbrinjavane vodio se u knjizi bratovštine *Libri conti e spese* pod rubrikom *poveri*. Često su veći dio socijalno najugroženijih osoba činile žene, prvenstveno udovice koje nisu imale gotovo nikakvih osobnih sredstava za život. Iz Zadra se u navedenim knjigama bratovštine spominje svega nekoliko osoba koje su primale bratimsku pomoć. Godine 1667. pomoć je primila *Helena*, dok su udovice *Pellegrina* i *Margareta* deset solida mjesečno primale tijekom 1696. godine. Za Margaretu se, međutim, navodi da je tijekom iste godine preminula (znak križića ispred imena) te je isplata potpore obustavljena nekoliko mjeseci prije isteka navedene godine⁴⁸.

Sljedeći oblik karitativne djelatnosti bratovštine, odnosno pomoći socijalno najugroženijim članovima, je potpora djevojkama iz siromašnijih obitelji. Njima je bratovština kao naknadu za miraz prilikom udaje ili kao pristupninu za ulazak u samostan davala određenu novčanu svotu. Visina novčane svote dodijeljene svakoj djevojci najčešće je iznosila deset dukata, ali je nerijetko, napose kada je bila riječ o djevojkama koje nisu potjecale iz siromašnijih obitelji, iznosila i znatno više. U tom slučaju, moguće je da je bratovština samo formalno doprinosila njihovom mirazu ili pristupnini u samostan, a podijeljenu novčanu svotu vjerojatno su osiguravali njihovi roditelji ili najbliža rodbina, a također je moguće da je riječ o nekim zloupotrebama novčanih sredstava bratovštine. Podatak o isplaćivanju miraza ili pristupnine djevojkama nalazimo u knjizi *Libri conti e spese* pod rubrikom *Donzelle pagate*. Pored imena djevojke nalazimo katkad i podatak o mjestu (župi) njezinoga stanovanja, gdje se i obavljalo vjenčanje. Tekst je pisan u obliku djevojčine priznanice kojom potvrđuje da je od gastalda bratovštine (uz spominjanje njegovog imena) primila određenu novčanu svotu. Ukoliko je svota namijenjena za miraz tada se navodi ime njezinoga supružnika (katkada sa mjestom njegovo stanovanja, zanimanja i podrijetla). Ukoliko će djevojka svotu uporabiti za ulazak u samostan, tada se redovito navodi njegovo ime. Odabir djevojaka obavljala su izvršna tijela bratovštine (dekani) koji su zajedno sa gastaldima bratovštine pazili da je djevojka iz čestite obitelji te da je njeno ponašanje tijekom proteklih godina bilo na dobrom glasu (de ben e de ban fame). Ukoliko je molbi za isplatu potpore bilo više od broja kojem je bratovština mogla udovoljiti, obavljano je glasovanje (balotazione) na osnovi kojega je rađen uži odabir djevojaka koje imaju pravo steći potporu bratovštine.

Tijekom razdoblja od sredine XVII. do sredine XVIII. stoljeća u navedenim knjigama bratovštine zatičemo više spomena dodjeljivanja miraza zadarskim doseljenicama u Veneciji. Neke od njih spomenuli smo i u prošlom radu o nazočnosti Zadrana u Veneciji, a ovdje ćemo iznijeti sve primjere na koje smo naišli istražujući arhivske fondove bratovštine sv. Jurja i Tripuna.

chadauno de loro azio se ricordi pregar dio per le anime di benefactori di questa nostra scuola e questo fo prexo in gran Capitolo a bosoli e balote numero 36 de si e numero 12 de no (T. VALLERY, *La fraternidade*, str. 11-12).

⁴⁸LCS (1667., 1696. godine).

Godine 1645. (7.5.) spominje se *Orestina*, kći Zadrana Ivana Antonija Armani, koji se kao gastald bratovštine spominje 1640. godine. *Orestina* je stanovnica predjela Castello u župi s. Biasio, a za udaju za Tomasa pok. Martina Cetinelli, stanovnika predjela Cannaregio (župa s. *Geremia in corte Giustiniana*), dobit će uobičajenu svotu od deset dukata.

Jerolim Andrije iz Zadra također je sredinom i u drugoj polovici XVII. stoljeća jedan od najistaknutijih Zadrana nazočnih u bratovštini, a čije smo ime imali prilike do sada sresti prilikom razmatranja gotovo svih dužnosti u upravnim tijelima bratovštine. Tijekom perioda od 1655. do 1677. godine u rubrici o dodjeljivanju miraza djevojkama njegove se kćeri spominju čak tri puta. Godine 1655. (23. 5.) Jerolimova kćer *Regina*, stanovnica predjela s. Pietro di Castello, prima znatnu novčanu svotu od 321,4 lire (oko 50 dukata). Godine 1668. (14.11.) druga Jerolimova kćer *Katarina*, stanovnica iste župe predjela Castello prima znatno manju svotu od 12 dukata da bi, naposljetku 6. 2. 1677. Jerolimova treća kći *Anzola* primila 30 dukata za udaju za Ivana Krstitelja, sina Dominika Rossi. Zanimljivo je primjetiti da je u sva tri slučaja isplate novčana svota veća od uobičajenih deset dukata. U sljedeća dva primjera također bilježimo isplaćivanje nešto veće svote. Godine 1677. (16. 3.) *Polonija Andrije* prima za udaju za Jakova Antonijeva 20 dukata, dok 3. 7. 1740. godine *Orsola* pok. *Dominika Rozzo* prima 30 dukata za udaju za Nadalina pok. Nadala Veruda. Podatak o visini pomoći dodijeljene *Heleni Jurjevoj* za udaju za kovača Aleksandra 24. 2. 1685. godine nije nam poznat. U sljedećim primjerima novčana svota dodijeljena djevojkama za miraz iznosi uobičajenih deset dukata. Godine 1685. (24. 2.) *Jerolima Ivanova*, stanovnica župe s. Giovanni in Bragora u predjelu Castello prima deset dukata miraza, dok 2. 10. 1702. *Antonia*, kći *Batiste Longo* stječe istu svotu za udaju za *Francesca* Macedonia, drvodjelca zaposlenog u mletačkom arsenalu. U preostala dva slučaja supružnici djevojaka koje primaju miraz podrijetlom su iz Zadra, dok se za njihove buduće supruge koje primaju novčanu pomoć to ne može sa sigurnošću tvrditi. Godine 1748. (19. 19.) *Helena* pok. *Benedikta* prima deset dukata za udaju za Zadrana Ivana Markova, dok 22. 5. 1754. godine istu svotu stječe *Marja*, kći Ivana Stipitijevića (najvjerojatnije sa Hvara) za udaju za Ivana Jakova, sina pok. *Lovre* iz Zadra⁴⁹.

Naposljetku, kao zadnji oblik karitativne djelatnosti bratovštine spomenut ćemo brigu bratovštine u vezi s pokopom njezinih preminulih članova⁵⁰. Najčešće je riječ o

⁴⁹LCS (godine navedene uz svaki primjer).

⁵⁰O grobnicama bratovštine, smještenim do 1551. godine u sklopu crkve sv. Ivan od Hrama svjedoči članak Mariegole br. XIII (Dele nostre sepolture): Cum zo sia che per le nostre carte in sia le altre cosse, nui avemo libberta da missier lo prior et suo sucesor de haver in questo luogo e monastier de missier san Zuane del tempio quatro arche per sepelir i nostri fradeli e sorele che in le dite nostre arche volesse far sepelir veramente faremo noticia a chadaun che quelli nostri fradeli et sorele che fosse sepolte per questa nostra scuola el dito missier lo priore e successori non die haver alguna cosa aceto i prediti soldi XI per cadaun e do candele et pagar quello avrira l'archa. Ma veramente se quelli che se fesse sepelir et avesse del suo et fesse la spexa per lui, messier le prior die haver ducato 1 da lui over da quelli fesse la spexa, oltre de zio sel fosse vestido quello o fosse convegnudi cum el

siromašnijim članovima za koje se bratovština brinula i tijekom posljednjih dana njihova života te nakon njihove smrti preuzimala na sebe obvezu njihovog pokopa. O obvezi gastalda i ostalih dužnosnika da se pobrinu za pokop siromašnih članova bratovštine već smo pisali u poglavlju o dužnostima članova vodećih upravnih odbora bratovštine. Novac koji je bio potreban za skroman ispraćaj i pokop siromašnih bratima podmirivao se dobrovoljnim prilozima članova bratovštine, kao i njihovim legatima i oporučnim ostavštinama. Trošak je najčešće bio ujednačenog iznosa i iznosio je devet lira. Od toga su dvije lire otpadale na naknadu svećeniku (*per i preti*) koji je nazočan posljednjem ispraćaju pokojnika, koliko su dobivali i njegovi pomoćnici (*per i nonzoli*). Najviše je bratovštinu stajalo plaćanje nosača kovčega i prienos pokojnikova tijela (*per i portatori*), dok je osiguranje grobne rake stajalo svega jednu liru (*per la fossa*). Ukoliko je, na osnovi želje pokojnika ili njegovih bližnjih, izrečena potreba za posebnim habitom pokojnika, tada se ukupnoj svoti od devet lira pribrojio još manji iznos od svega jedne lire. Podatak o sahrani siromašnijih članova bratovštine nalazimo u knjizi *Libri conti e spese* u rubrici *Sepelir fradelli*. Pored imena pokojnih bratima koji se sahranjuju na trošak bratovštine, navedene su i svote utrošene za njihov ispraćaj i sahranu. Zanimljivo je da u popisu bratima sahranjenih na trošak bratovštine bilježimo i članove koji su se tijekom svog djelovanja u bratovštini isticali uključenošću u njezine najviše upravne odbore (Dominik Antonijev, Josip Markov, Jerolim Andrijin). Malo je vjerojatno da su razlozi njihovog sahranjivanja o trošak bratovštine bili u siromaštvu njihovih nasljednika. Razlog tome stoga je prije moguće tražiti u njihovom istaknutom dugogodišnjem položaju u bratovštini, što im je na kraju omogućavalo da se, kao počasni članovi, sahrane na njezin trošak.

U razdoblju od 1644. do 1769. godine na trošak bratovštine pokopani su sljedeći zadarski doseljenici (kronološkim redom): *Nicolo Lupini* (1644.), svećenik *Mihael* (1646.), *Marja Civaletti* (1648.), *Jerolim Andrijin* (1650.), *Dominik Antonijev* (165.), *Dominik Jurjev* (1657.), svećenik *Šimun Bričić* (1660.), *Helena* (1663.), *Laura Dovičić* (1674.), *Eugenio Rochini* (1677.), *Petar Bokanić* (1681.), *Giare* (1689.); *Lorenzo Fulgosi* (1689.), *Dominik pok. Jerolima* (1691.), udovica *Margareta* (1697.), *Andrija Jerolimov* (1701.), *Josip Markov* (1760.) i (1769.) i *Zaneta* (1769.).⁵¹

Zaključak

Završavajući ovaj pregled povezanosti i uključenosti zadarskih doseljenika u bratovštinu sv. Jurja i Tripuna u Veneciji u razdoblju od XV. do XVIII. stoljeća, možemo

ditto missier lo prior et successor dechirando in questo ordene che se le dite nostre sepolture fosse a tempo de peste piene over corpi freschi de cimiterio suo ghe sera obligado cum questa medema condition come appar per le nostre carte (T. VALLERY, Il primo Statuto, SD, sv. VI/1973., str. 8). U oporukama zadarskih doseljenika katkada je također izražena želja za sahranjivanjem u grobnici bratovštine sv. Jurja i Tripuna. Kako smo o tome već pisali u spomenutom radu, ovdje sa na ovom aspektu nećemo zadržavati.

⁵¹LCS (godine navedne uz svakog člana).

istaknuti nekoliko zaključnih postavki u kojima ćemo se osvrnuti na neke od najistaknutijih i najviše zastupljenih Zadrana na značajnim mjestima u upravi bratovštine.

Tijekom razmatranog razdoblja od sredine XVII. do kraja XVIII. stoljeća nemali broj Zadrana obnašao je različite dužnosti u upravnim tijelima bratovštine. Svi su oni pritom bili članovi velikoga vijeća bratovštine, kojega je katkad činilo i do 200 bratima, te iz kojega su redovito birani članovi pojedinih upravnih odbora. Pritom je primjetno da je udio pojedinih Zadrana u obnašanju određenih dužnosti nejednak, kako s obzirom na vremensku dužinu spominjanja, tako i s obzirom na značaj dužnosti koju su obnašali. Tijekom navedenog perioda ističe se nekoliko Zadrana koji su dužinom spominjanja na odgovornim mjestima u bratovštini predstavljali neke od najistaknutijih ličnosti iz povijesti bratovštine u vremenu u kojem su djelovali. Tako je zasigurno najčešće i vremenski najduže spominjan Zadrarin Gabrijel Bernardin Mercanti koji je od 40-ih do 80-ih godina XVII. stoljeća obnašao sve dužnosti u bratovštini, spominjući se kao njihov nositelj i po nekoliko puta. Tako je najznačajnije mjesto u bratovštini - dužnost gastalda ili starješine bratovštine obnašao tijekom dvije godine zaredom (1671.-1672.; 1681.-1682.) te jednokratno 1675. godine. Pomoćnu dužnost vikara obnašao je 1649. i 1651. godine, dok se kao guardian del matin spominje samo 1646. godine. Gabrijel je izuzetno veliki broj godina spomenut i kao nositelj ostalih važnih dužnosti u bratovštini (dekan: 1646., 1664.; sindik: 1655., 1667., 1671., 1675., 1685., 1687., 1690.; član odbora dvanaestorice: 1651., 1662., 1665., 1673., 1682., 1687., 1688., 1691.), a nositelj je i manje spominjanih i istaknutih, ali zato ne manje značajnih dužnosti kao što su mirovni suci (1680., 1688.) i nadglednik radova vezanih uz zgrade bratovštine (1684.). Tradiciju učestalog spominjanja i djelovanja u najvišim tijelima bratovštine nije u potpunosti nastavio Gabrijelov sin Juraj, spomenut kao dužnosnik upravnih tijela bratovštine svega nekoliko puta (dekan: 1692.; sindik: 1689., 1695.; pisar, 1690.). Druga značajan osoba zadarskoga podrijetla, čiji je dugogodišnji rad zasigurno ostavio tragova u djelovanju bratovštine je Jerolim Andrijin, te njegovi sinovi Andrija i Dominik, nazočni u javnome životu bratovštine tijekom druge polovine XVII. stoljeća. Jerolim je spomenut kao član najviših odbora (bankalije) bratovštine (gastald: 1650., 1654.; guardian del matin: 1648.), te gotovo svih ostalih dužnosti u upravnim tijelima bratovštine (polugodišnji dekan: 1646., 1665.; sindik: 1657., 1661.; član odbora dvanaestorice: 1651., 1653.; mirovni sudac: 1653., 1656.; nadzornik gradnji: 1646.). Njegov sin Andrija u potpunosti nastavlja očevu zastupljenost na najodgovornijim mjestima u bratovštini, obnašajući neke istaknute dužnosti i tijekom nekoliko godina za redom (gastald: 1673.-1674., 1680.; vikar: 1654.; dekan: 1652., 1657., 1659., 1661.; sindik: 1662., 1667., 1677., 1678.-1679., 1684.; član odbora dvanaestorice: 1652., 1678.; pisar: 1686. godine). Nasuprot ocu Jerolimu i bratu Andriji, Dominik, iako istaknut član bratovštine, nije toliko često nazočan te ga susrećemo "samo" u svojstvu gastalda (1684.), dekana (1668., 1684.), polugodišnjeg dekana (1689.), sindika (1670., 1674., 1680., 1689.-1690.) i pisara (1684. godine). Naposljetku, treća istaknuta obitelj čiji su članovi tijekom pola stoljeća bili nazočni i zauzimali značajno mjesto u svakodnevnom životu i radu bratovštine vremenski je vezana za sredinu i drugu polovicu XVIII. stoljeća. Rodonačelnik obitelji je Marko Dominikov, spomenut kao gastald 1740., te kao sindik 1742. i 1745. godine. Tri

njegova sina imat će tijekom idućega perioda istaknute pozicije u velikom vijeću i odborima bratovštine. Josip Markov, najrijeđe spominjan na nekoj od istaknutih dužnosti prvenstveno se spominje kao pisar bratovštine (1748.1749., 1754.) te u dva navrata i kao član odbora dvanaestorice (1743., 1760.). Njegov brat Ivan Antonio također nije nikada dostigao dužnost gastalda bratovštine, ali je njegovo spominjanje na ostalim dužnostima u bratovštini vrlo učestalo tijekom 50-ih i 60-ih godina XVIII. stoljeća (dekan: 1750., 1756.; polugodišnji dekan: 1751.; član odbora dvanaestorice: 1756., 1764.-1766., 1767. godine). Naposljetku, treći Markov sin Ivan dostigao je najviše počasti u bratovštini, obnašajući sve tri dužnosti u bankaliji (gastald: 1760.; vikar: 1748., 1752.-1753.; guardian del matin: 1747., 1751.-1752.). Pored toga, Ivan Markov više je puta spomenut kao sindik (1744., 1754., 1759., 1762., 1764., 1766., 1770., 1772.) i član odbora dvanaestorice (1764., 1750.-1751., 1757.-1759., 1761., 1764., 1774.), dok je dužnost dekana obnašao svega jednom (1741. godine).

Gabrijel Bernardina Mercanti i njegov sin Juraj, Jerolim Andrijin i njegovi sinovi Andrija i Dominik, te Marko Dominikov i njegovi sinovi Ivan, Ivan Antonio i Josip najčešće su spomenuti i značajem dužnosti najistaknutije su ličnosti zadarskog podrijetla iz prošlosti bratovštine u XVII. i XVIII. stoljeću. Nasuprot njima, većina ostalih spomenutih Zadrana nije toliko učestalo prisutna u javnom životu bratovštine, njihovo je spominjanje u knjigama bratovštine vremeniski kraće, a dužnosti koje su obnašali nisu toliko raznovrsne i brojne. Najveći dio njih je u knjigama bratovštine spomenut svega nekoliko puta ili jednokratno, obnašajući tek pokoju od dužnosti u upravnim tijelima bratovštine (npr. Antonio Matijin: dekan 1685. i član odbora dvanaestorice 1688.; Dominik Nikolin: nadzornik gradnje 1686.; Franjo Jakovljević: pisar 1675.; Franjo Jerolimov: dekan 1658., 1662.; Jakov Andrije Stjepanov: pisar 1692.; Jakov Ivana Stjepanov: sindik 1693.; Marko Jakovljević: dekan 1698.; Šimun Lainović: dekan 1698.; Vicenzo Ivanov: dekan 1681. itd.).

Pored razmatranja nazočnosti i djelovanja Zadrana u velikom vijeću i upravnim tijelima bratovštine, u radu smo ukazali i na karitativni rad bratovštine, te na Zadrane koji se spominju kao korisnici različitih oblika pomoći bratovštine. Pritom je potrebno spomenuti da osobe koje su navedene kao primatelji određene vrste pomoći bratovštine (miraz djevojkama, pomoć prilikom sahrane) nije uvijek pokazatelj lošeg imovnog stanja navedenoga bratima ili sestrama bratovštine. Kako se kao korisnici potpore spominju i osobe koje su se nalazile i u najvišim upravnim strukturama bratovštine, te koje zasigurno nisu bile socijalno najgorženiji sloj članova bratovštine, možemo pretpostaviti da je dio pomoći zapravo predstavljao određeno priznanje koje je navedena osoba stjecala zaslugama i dugogodišnjim radom u bratovštini ili da su određeni oblici novčane isplate rezultat određenih oblika neprimjerenog korištenja položaja u bratovštini.

Na kraju ovog razmatranja možemo istaknuti da je spominjanje i djelovanje Zadrana u bratovštini slavenskih iseljenika u Veneciji sv. Jurja i Tripuna pojava i proces koja neprekinuto traje od njezinog osnivanja 1451. godine pa sve do današnjih dana. Iako su tijekom prvih stoljeća po osnutku bratovštine najvažniju ulogu imali članovi podrijetlom sa bokokotorskoga područja (koji su i osnivači bratovštine), Zadrani su, uz doseljenike iz Šibenika, Splita, te srednjodalmatinskih otoka, tijekom navedenoga razdoblja imali

neprijepomu ulogu. Tragove njihovog istaknutog djelovanja u različitim oblicima unutarnjeg života bratovštine nalazimo u svim izvorima vezanim uz njezinu povijest. Budući da su izvori najbogatiji za period od XVII. stoljeća, to je i težište ovoga rada najviše usmjereno istraživanju ovoga perioda iz prošlosti bratovštine. Pored toga, činjenica da u izvorima nisu, na žalost, uz imena doseljenika redovito donesena mjesta njihovoga podrijetla, onemogućuju da naše istraživanje bude cjelovitije i preciznije. No i pored toga, zaključna postavka o izuzetno važnoj ulozi Zadrana u povijesti bratovštine u svim razdobljima, ostaje neprijepomom. Povijest bratovštine slavenskih doseljenika sv. Jurja i Tripuna, kao i uloga Zadrana, te doseljenika iz drugih dijelova istočnojadranske obale u njezinom povijesnom trajanju tijekom više od pola tisućljeća, stoga i dalje ostaje otvoreno kao jedno u nizu brojnih istraživačkih pitanja o povezanosti između dvije jadranske obale tijekom višestoljetnog razdoblja njihovog zajedničkog povijesnog razvoja i prožimanja.

Lovorka Čoralić: THE EMIGRANTS FROM ZADAR IN VENICE AND THE SLAV IMMIGRANTS FRATERNITY BY THE NAME OF St GEORGE AND TRYPHON (From the Year of 1451 to the End of the 18th Century)

Summary

In the introductory part of the paper the author briefly describes the importance of the fraternities in Venice. She emphasises its subdivision into professional, national and devotional fraternities. The author describes the establishment, activity and cultural importance of the fraternity of the immigrants from the eastern coast of the Adriatic, by the name of St George and Tryphon, over the entire period since its establishment in 1451 to the beginning of the 19th century. Based upon the materials from the fraternity's archives the author points to the mentioning and the presence of the immigrants from Zadar within the fraternity. Following the administrative vertical structure, from the highest to the lowest positions, the author lists all the Zadar citizens mentioned in the sources focusing on those individuals who spent several years performing the most distinguished duties in the fraternity. In the end, the author concludes that the Zadar citizens, along with those from the Bay of Kotor (Boka Kotorska) area, and those from the towns of Split and Šibenik, were the most frequently mentioned immigrants from the eastern Adriatic and that their role in the several-century-long history of the fraternity was of an outstanding importance.